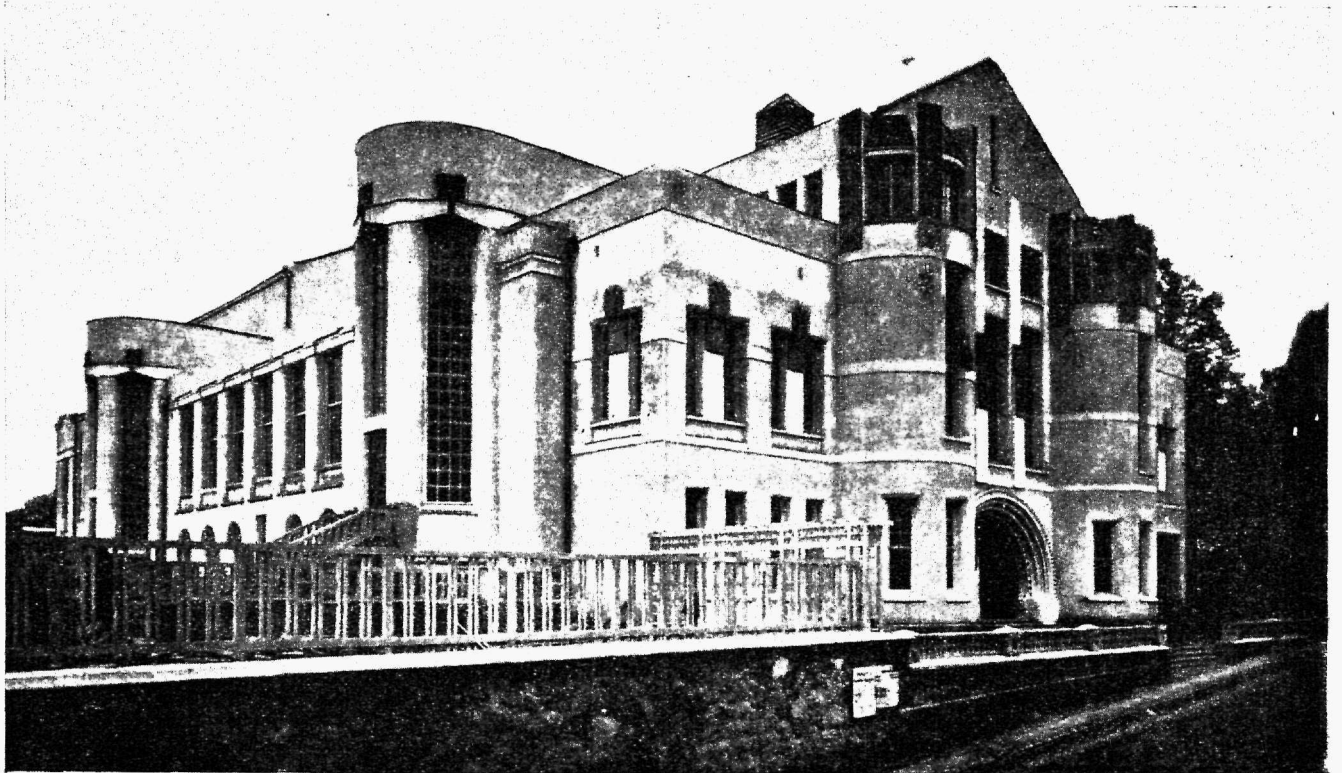

ODAMEES

Nr. 6 (32) 1925

IV (VI) AASTAKÄIK

Jõulud 1925

„Vanemine“

HIND 60 MK.

Moe-, pudu- ja pesuäri
Vennad Lepp

Tartu, Kaubahoov nr. 2, Telef. 4-81.

Alaliselt rikkalik valik:

triiksärke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, siidi kaelashalle, trakse, kindaid, siidi ja siidifloor sukki ja sokke, meester. ja naister. pesu, võimlemistrikoosid, puuvillast ja villast trikoopesu, naister. vill. koetud jakke ja veste, meesterahva veste, sveaterid, laste- ja spordikostüüme, pitse, pesatse ja kõiksuguseid moe-, pudu- ja pesukaupasad

Villast lõnga rohkeis värvides. // **Käsitööniite D. M. C.**

Meesterahva, naisterahva ja laste **kalosse**
lgasugune korralik auruga riiete voltimine

Hinnad võistlemata

Müük suurel ja väikesel arvul

Eesti

Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg, nr. 14, omas majas

Telefonid: juhatuse nr. 700; üldine nr. 177.

Äritunnid kella 10—2-ni.

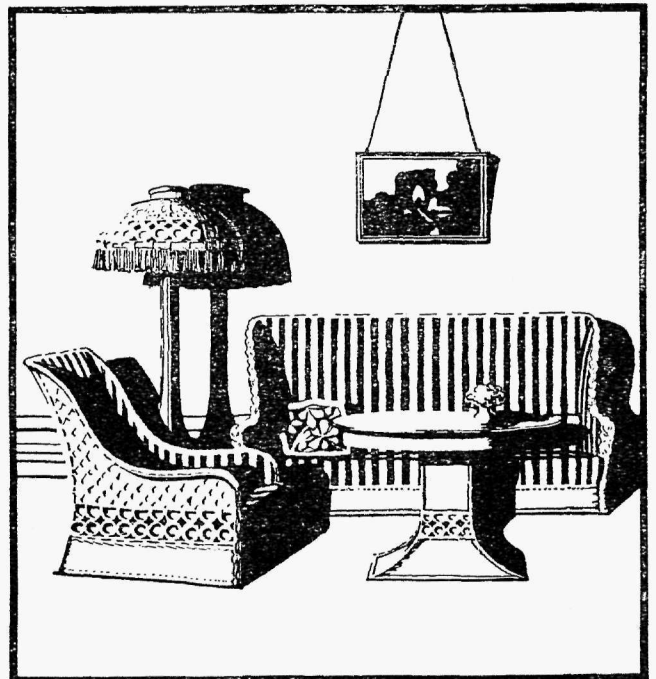
Kõige vanem Eesti rahaasutus.

Asutatud 1902. aastal.

Ühisus annab laenusid, võtab
veksleid, veokirju ja muid doku-
mente sissenõudmiseks, saadab
raha maksuta teistesse kohta-
desse j. n. e.

Ühisus võtab raha hoiule

ja maksab ajakohast protsenti.

Vigastatud Sõjameeste Ühing

Puu- ja vitsatööstus

Tartus, Peterburi t. 14 / Tallinnas, Pikk t. 67

TALLINNA KREDIIT PANK A./S.

Suur-Karja tän. 23, omas majas

Asutatud
1907. aastal

Telegrammi aadress:
„KREDITBANK“

Osakonnad: Haapsalus, Nõmmel ja **Narvas**, Vestevalli t. 6

Igasugused panga operatsioonid sise- ja väljamaal

Telefonid: Juhatus 12-49, Kontor 4-36
Valuuta ja raamatup. jsk. 5-47
Kauba jsk. 19-64

Kaubatarvitajate rohke ja laialdane usaldus ning osavõtt on
võimaldand minu

moe- ja puduasjade kaupluse

teha suuremaks Eesti ettevõtteks oma alal.

Kuna senised ruumid **Aleksandri tän. nr. 1** olid jäänd kitsaks, olen oma äri
käesoleva aasta sügisel üle viind

==== **Küüni tän. nr. 5** ====

kust soovitan kaubatarvitajaile rohkes ja rikkalikus valikus moe-, pudu- ja
pesukaupu. Alati saadaval hooaja värskemaid ja viimaseid uudiseid.
Alati laos käsitöö- ja kudumise villaseid lõngu ja D. M. C. niite.

Müük suurel ja väiksel arvul

Joh. Raudsepp

RAKVERE ÜHISPANK

Rakveres, Lai tän. 17, omas majas, teisel korral Tel. 110

Virumaa suurem ja vanem ühistegeline rahaasutus

Ühispank annab laenusid, võtab vekseid, veokirju ja muid dokumente sissenõudmiseks, saadab maksuta raha igasse kodumaa linna ja rahvarikkamasse kohta

Ühispank võtab raha hoiule ja maksab hoiusummade eest:

tähtajalisel arvel kuni 12%

jooksva arvel . . . 7¹/₂%

Asut. 1883. a.

2 kuldauraha Grand-Prix Pariisis 1892

2 hõbeauraha I auhind Tallinnas 1921

.....

Aksia - Selts

Tartu Pärmivabrik

Tartus / Kõnetraat 33

Aksia - Seltsi alla kuuluvad oma pärimi-, piirituse-, piirituse rektifikatsiooni- ja linnasevabrik

Aurukatlate küttepind üle 250 ruutmeetri

Vabrik on varustatud kõige uuemate viimaseaja masinatega ja abinõudega

Oma külmetusruumid ja laboratoorium

Iga päev värsket vilja presspärm

Terbates pressets raugs-primas sortes

1026

võiduvõimalust

pakub

„Vanemuise“

rahaline loterii

igaühele 100 mar-

ga eest. Kes ruttab

ei kahetse, sest

praegu on veel

kindlasti

miljoniline

täht müümata

„Vanemuise“ 60-ne aastane areng

„Odamehele“ kirjutand J. Pert

Jaanipäeval 1865. a. asutati Tartus esimene eestlaste meestelaulu selts nimega „Vanemuine“ J. W. Janseni õhutusel ja isiklikul osavõttel. Seltsi põhikiri kinnitati mõne kuu pärast. Nii algaski „Vanemuine“ oma tegevust, algul etendades põhikirja järele kirikulaulu. Kirikulaulule seltsisid hiljem ka ilmalikud koorilaulud, laulu kõrval hakati pidama kõnesid ja tekkis teater. Nii on „Vanemuise“ minevik rikastatud mitmete algatuse ja nendel saavutatud töö viljaga.

Et „Vanemuine“ nii algas ei-millestki, ei kuigi meeliülevandava põhikirjaga: õpiti kirikulaule siis — on ta areng kuni tänapäevani juhtumusterikas ja üldse sisurikas.

On rännatud ürikkortereid mööda, ikka väiksemast suuremasse, kuni 1906 a. praegune teatri maja Aia tänaval valmis sai. On tekkinud ajaga tööalaid, kus korda saadetud mõndagi kultuuriloolise väärtusega, kuni viimasel ajal praeguses majas esikohale teater on tõusnud.

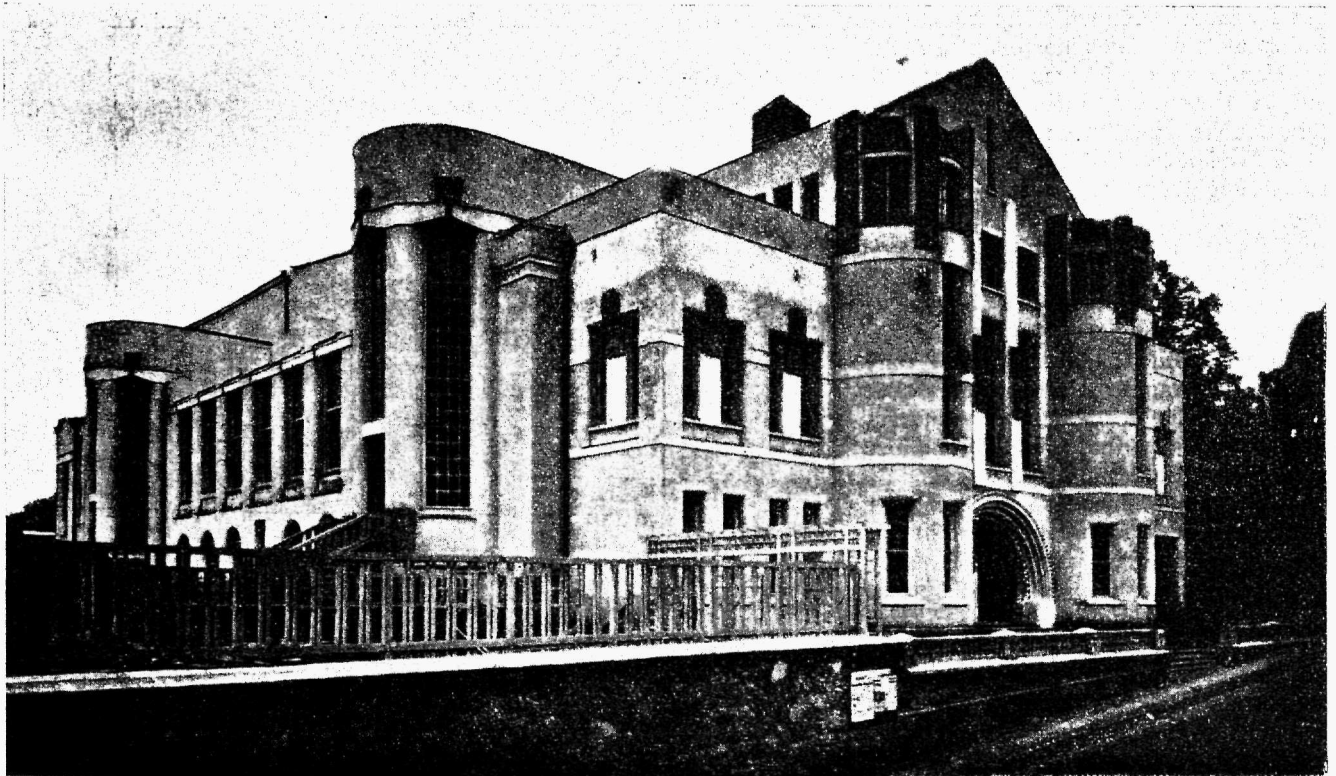
„Vanemuise“ mineviku tegevuses peame eraldama kolm tööliiki: laul (lauupeod, kontserdid, aiakontserdid, muusikaõhtud ja muusikapäevad), rahvaharidus (kõned ja edasiharivad kursused oma liigetele) ja teater.

„Vanemuise“ asutamise ajal olid moes laulupeod.

Kohapääli olid loomulikult sakslased nende korraldajad. Ja et ka eestlaste seas koorilaul ülemaa hoogu võtnud oli, siis võttis üldise laulupeo korralduse „Vanemuine“ oma kätte. Kavatseti pärisorjuse 50-st juubelit ära kasutada suureks tänu ja laulupeoks. Ja nii pühitsetigi 18, 19, ja 20. juunil 1869 esimene laulupidu. See oli suur-sündmus meie ärkamisajal. Kunagi polnud eestlased sarnase hulgana olnud koos. Siit võeti tuld kaasa ja vaimustust, mis äratas eestlase eestlaseks. Siit päälle hakatakse laulupidusid lühemate vaheaegade järele korraldama, mis kujunesid eestlaste masselisteks pidustusteks ja eneseavaldusteks.

Teine laulupidu korraldati 10 aasta pärast 20, 21, 22. juunil 1879. Osavõtjate lauljate arv on palju kasvand (745—1070), samuti ka mängukoorid. Kolmas laulupidu on Tallinnas 1880 aastal. Neljas laulupidu jällegi Tartus 1891 a. ja viies üldine laulupidu 1894 aastal paarikümne tuhandelise kuulajate hulga.

Neil laulupidudel polnud mitte ükski äratav tähtsus, vaid nad võimaldasid meie muusika-kirjanduse hoogsat tõusu, võimaldasid ka heliloojatele esineda.

„Vanemuise“ praegune seltsi- ja teatrimaja

„Vanemuise“ näitelava tegelased umb. 1883. a.

Väikemas ulatuses on esinetud muusikaga „Muusika õhtutel“. Hiljem tekkisid muusikapäevad, ja praegugi töötab muusika osakond, mille eesmärk kõigiti muusikat etendada. Muusika osakonnal on oma laulukoor, mis vähemaid ja suuremaid ettekandeid toime on pannud ja paneb.

Uue maja valmis saamisel tehti katset asutada alaline sümfoonia-orkester, mis teostati. Seega saavutas „Vanemuise“ muusikaharrastus ka oma kõrguspunkti. Siit peale on järjekindlalt suveti „Vanemuise“ aias antud sümfoonia-orkestri kontserte.

Ühtlasi laulu õpetamisega algavad ka õpetlikud ja rahvalikud kõned. Kõneldi kõigi ainete üle, mis huvitada võisid kuulajaid, alates kõige lihtsamaist.

Nende kaudu levinesid ärkamisaja ideed ja iseteadvus, kuigi nad eestkätt määratud olid eneseharimiseks.

Talved läbi peeti iga pühapäev kõnesid, nii mõnikümmend aastat. Vajaval korral aga, kui luba saadi, korraldati soovitud ainetest erikursused.

Nii oli „Vanemuine“ ennasthariv koondus, seltskondlik kokkusaamiskoht, vähem aga kunstiteeniv.

Siin peetud kõnedest on eriti tuntud C. R. Jakobsoni „Kolm isamaa kõnet“, mis väitsid eestlaste nende suurest minevikust ja mis mõjusid tuletunglana oma aegsesse Balti poliitikasse.

Kuid nende eneseavaldus nähtuste kõrval esineb veel rida uusi: kuuõhtud, perekonnaõhtud, rahvapeod.

Erilise ulatusega on olnud suured rahvapeod. See kujunes miskiks kogu lõuna-eestiliseks koondus-tähtpäevaks iga aasta, kus kogus rahvast mõnikümmend tuhat. Ja siin pakuti kõike, mis „Vanemuine“ pakkuda suutis, kuid rahvapäraselt. Eeskava koosnes lauludest, näitemängust, turnimisest, silmamoonduskunstnikkudest, jõumeeste esinemisist jne.

Ka publikum võttis eeskavast tegelikult osa, kellele korraldatud olid auhindade peäle mitmesugused võisilused (kottides jooksus, ronimises, palkidel võistluses jne).

Praegu tuntakse „Vanemuist“ teatrina. Teater algab siin aga viis aastat hiljem seltsi asutamisest, 24. juunil 1870. a. Jaanipäeval etendati „Vanemuises“ esimest korda L. Koidula „Saaremaa onupoeg“. See päev on põhipäevaks meie teatriloo, sest siit algab meie teatrikunsti pidev areng.

Juba paar aastat oli teatri mõte „Vanemuises“ liikvel, kuid teoks sai ta arstiteaduse üliõpilase H. Rosenthali ja L. Koidula koostööl, kus juures viimane eestistas Th. Körneri „Der Vetter von Bremen“ „Saaremaa onupoja“ nime all, ühtlasi osa võttes kõigist näitelavalistest korraldusist. Isegi viisid teoses esinevaile lauludele komponeeris ta.

Selles meie esimeses näitemängus mängisid üliõpilased ja kooliõpilased, ainult meesterahvad. Nii lavastati paari aasta jooksul veel kaks uut Koidula teost:

„Kosjakased“ ja „Säärane Mulk“. Sellega oli alus pandud meie teatril, mis edasi arenema hakkab, kuigi küll asjaarmastajate teatrina. Alles 1906. a. „Vanemuise“ uude majja asudes saab ta elukutselise näiteseltskonna, seega elukutselise teatri.

Kuid selleni pidi teater „Vanemuises“ pika arengu läbi tegema. 1872. a. alustatakse „Vanemuises“ eneses teatrit tegema, sest Koidulaga eesotsas teatri mängimine oli Janseni perekonna ja nende lähemate sõprade ettevõte. Selle uue tegevusala etteotsa jääb kauaks ajaks päevapiltnik Reinhold Sachker, kes oli näitejuht ja näitleja ühtlasi.

1878. kerkib esile August Viera kuju, ja see oli mees, kes kandis teatrit „Vanemuises“ kuni uue maja valmisaamiseni.

„Vanemuine“ 1866. a. Herne tän. 15

August Viera, anderikas muusika alal, visa töömees, ühtlasi ka ettevõtlik ja näitelavaliste kalduvustega, asub „Vanemuise“ teatri etteotsa, algul näitejuhina, hiljem aga antreprenöörina, iseseisvalt meie esimese direktorina kasutades lepingu alusel saali.

Tema ajal polnud artistlik kultuur kuigi sügav ja tõsine. Olid ju näitlejaisk asjaarmastajad. Sellepärast vast ka ei suudetud esineda rahva ees tõsimänguga. Eeskavas seisid jandid ja suured laule-dused- operetid. Hiljem lauludega rahvatükid jne.

Sarnane mängusuun tekitas lõpuks vastolu nõudlikuma publikumi seas, eriti haritlaskonna hulgas. Ja sellepärast peabki A. Viera uue aastasaja algul lah-kuma „Vanemuisest“, sest uued isikud suuremate võimete ja oskustega asuvad näitekunsti etteotsa.

Oleks nimetada veel samast Viera ajast näitejuhte, nii Ludwig Menning, Techner ja Jäger, kes aga kõik võrreldes Vieraga enestest vähe töötulemusi maha jätnud on.

1906. a. sügisel avatakse Aia tänaval hooaeg A. Kitzbergi „Tuulte pöörise“. „Vanemuise“ ilme oli ühtlasi põhjalikult muutunud. Alles üles kerkind uus teatri ja kontserdi maja. Elukutseline näiteseltskond, uus näitejuht-direktor K. Menning ja uus kunstisuun. Kui Viera ajal taotledi muinasjututsevaid laulumänge, etendatakse siit pääle näitemänge tõsielu, realistlikus kunstivoolu suunas. Algab järjekindel töö energilise näitejuhi eestvõttel. Kuid mõndagi tuleb üle elada. Publikum, mis harjund oli kõiksugu laulelduste ja jantidega, ei suutnud hinnata uut pakutavat. Ta jäi maha teatrist. Kuid K. Menning tegi ära suure töö „Vanemuises“. Ta kasvatatas näiteseltskonna omale, samuti ka teatri publikumi. Ta teened meie teatri arengus on tähelepanuväärsemad,

„Vanemuine“ 1866.—1867. a. Jaani ja Laia tän. nurgal

kui kellelgi seni. K. Menningil oli kunstisuun, mida nägi ta kõrgel oma ees. Ja sellele püüdes ei teind ta kompromisse publikumiga.

1914. a. lahkub teatri juurest K. Menning. Asemele astub Menningi all töötand näitleja A. Simm, kes oli ka varem lavastand töid. Siin püsib see kuni 1921. aastani.

On maailmasõja aeg. Ja kahtlemata avaldas see ka teatri pääle enim tagasi suruvat kui edasikandvat mõju. A. Simm toimis K. Menningi vaimus edasi. Sama kunstisuun, samad voodused. Kuid ometi tekkisid lahkkelid, ja teatris eneses 1916. a. lahkub rida jõude teatrist sattudes vastuollu näitejuhiga ja asutavad Tallinnas „Draamateatri“. Nende uus ühinemine sündis 1925. a. I poolel.

1921 aasta on „Vanemuise“ teatri langemise lõpupunkt. Mitte ükski A. Simm ei lahku, vaid ka paar paremat näitlejat (J. Pöder, A. Altleis ja dekoraator A. Tuurand) See oli põhjalik allalangemine, kus algati siis uuesti ülespoole püüdma ja tõusma.

1922 a. säetakse sisse uuesti operett, mis publikumi teatrisse meelitama hakkab.

Kahel viimasel aastal aga tõuseb ja süveneb jälle draama, eriti uue hoo annab siin „Draamateatri“ ületulek, mille tõttu „Vanemuisesse“ saabund on meie parem draamateater, kuna operett veel mitmeti puudulik on, väljaarene-mata nii plastiliselt (tantsus) kui ka muusikaalselt (laulus).

1925. a. II poolel kutsuti direktori kohale W. Mettus, koostööna saabus B. Shaw „Püha Johanna“ lavastus juubeli pidustustel, misuke esinemine „Vanemuise“ uue arengu pööripäevaks olla töötas.

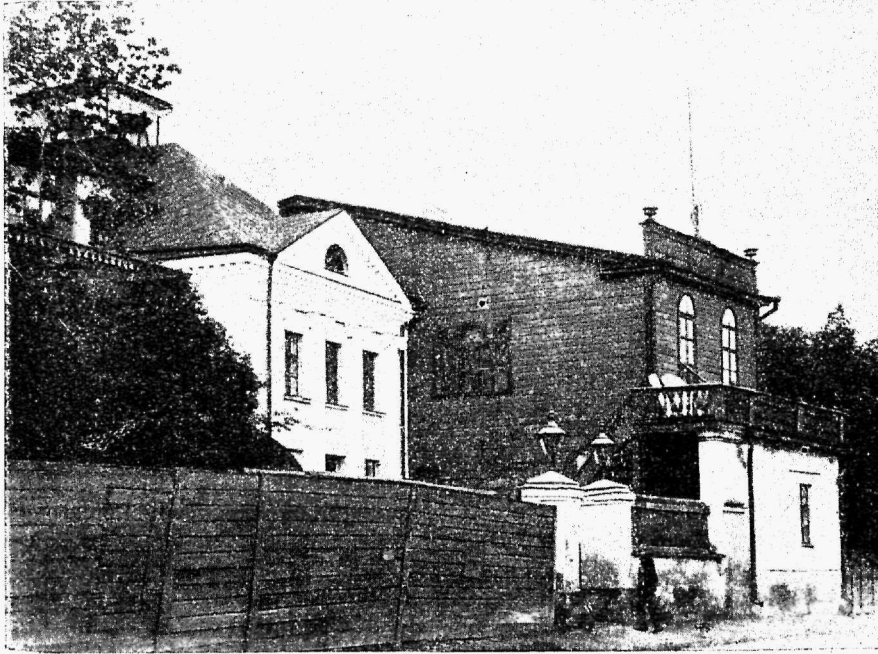
„Vanemuine“ 1887. a. Tähe tän. 28

Uue ilma ülesanded

„Odamehele“ kirjutand A. Saal

Ilm on suur imede kogu. Neid on seda rohkem, mida piiratum inimese intellekt ja hingeline arusaamine. Meie seisame ühe oma aja kõige üllatavama ime ees, mis hulga uue ilma avab — see on Eesti noor vabadus.

Veel tosina aastate eest nägin Eestit, nagu aastasajad teda voolind. Ta oli savi võoraste potisseppade käes.

„Vanemuine“ 1869.—1903. a. Jaama tän.

„Vanemuine“ 1903.—1906. a. Sunrturg 15

Nende voolivad käed ei küsind savi enese soovisid, ega polnud tal enese suud.

Täna näen Eestit täies oma jalgel seisva riigi gloorias. Kes seda ilma imeks ei nimetaks! Tosina aastate ees istusid koolis ja kohtulauas võõrakeelsed õpetajad ja õigusemõistjad, linnatänavatel võõras politsei, kasarmutes võõras sõjavägi, ja igatsorti ametnikud, vaatasid kuhu tahtsid, ikka võõrad näod, võõras keel, võõras meel, võõras vaim, kõik võõras, võõras, võõras. Ja täna kõlab emakeel kodus ja koolis, kirikus ja kohtus, kõigis ametikohtades ja igas avaliku ja seltsi-

elu alal. Aastasajad olid õpetand Eesti rahvast sellega rahul olema, et ta ilma hinnata võis hingata Jumala õhku, aga mitte muid varandusi, millede külluses teised suurrahvad vabalt aelasid, omaks ei tohtind arvata. Kui ta oma vaimlise elu ahelas olemist täielt ei tunnud, siis tuli see sellest, et veel ligemal seisev ihuorjus meele kaugemal seisvate asjade tarvis tumestas. Ja see oli ta õnneks, sest muidu ei oleks ta oma rasket saatust ära suutnud kanda ja selle koorma all vahest ammugi kokku langend.

Ja nüüd on ime sündind ja töö tehtud, just kui nõiavitsaga täide saadetud see, millest aastasajad asjata unistasid. Vabaduse nooled ja väljud vehklesid kord ja pimestasid nägemist. Kui see tume aeg lõppis ja silm uuesti läbi lahkuva udu tõsiseid sündmusi selatama hakkas, säras tulikirjana taeva all: Eesti vabariik! Ilm oli ühe uue riigiga rikkamaks saand. Ho-sianna!

Õnnelik Eesti, sina oled seda suurt ajaloolist sündmust ühes teind, tollist tollini läbi võidelnud, sina oled oma vabariigi looja, tuttav kõige viimse peensuseni, sellepärast kõigega nii vilund, et selle suure sammu pikkust enam ei märka. Aga see, kelle silm aegamööda arenemise lugu ei tunne, vaid nagu muinasjutus ühest ilmärest teise astub, seletab selgemalt, mis vahet teeb. Laske endid imetleda vaprad eesti võsud. Teie olete selle suure asjaga nagu mängides valmis saand, teie õladele on õigus veel teisi suuri ülesandeid usaldada. Maja on valmis, aga nüüd tuleb ta sisemine ehitus käsile. Nagu kõige uuem maja alati kõige parem on, nii ka kõige uuem riik, kui teda terve mõistus juhib. Kes sa riiki oskasid luua, oskad teda ka tema otstarbe juure viia. Ära lase ennast eksitada olevate riikide eeskujust, need on osalt üsna halvad, vananend rusud. Viska niisugused enesest ja ära viida aega paikamisega, vaid loo uut. Uus aeg nõuab uut alust, uut ehitust, uut välimust ja uut sisemust. Meie ilm olgu uus ilm, uus taevast, uus maa. Ja ka ise uus.

Mis oleksid lähemad uue ajajärgu ülesanded? Kõige päält muidugi riigi kindlustamine sise- ja välispoole. Ilma praegune poliitika seis on pandiks, et riigipiirid põliseks jäävad ja väljaspoole julgestatud on. Sisemine kindlus on aga riigikodaniku oma asi. Ja see ootab uusi jõupingutusi. Vististi ei ole kellelgi vabaduse eest võitlejal muud nii elustavat mõtet olnud kui enesele ja oma rahvale vaba kodu asutada, kus õnnelikkus elab ja tükikene maapäalist paradüsi — kõik ta elanikud ühetasa õnnelikuks teeb. Kui see mitte Eesti vabaduse ülem siht ei oleks olnud, mistarvis oleks ta siis muidu tuhanded noored elud ohvriks viind vabaduse aate eest? Ja kas see kõrge aade võiks silmapilgukski nende meelest minna, kes praegu kõrgel kohal istuvad, et säält oma rahvast sügava armastuse ja õigusega niisama viimse veretilgani truult teenida, nagu need, kes vabaduse aate eest võideldes kas hauda varisesid ehk praegu veel kannatavad. Kui ükski ametnik kas ka või silmapilgukski oma teenistuse võlga isamaa vastu peaks unustama, alandaks ta ennast nende nurjatute sekka, kes rahva usaldust kurjasti pruugivad ja sellepärast kui ühe kõrge pühaduse roojastajaks saavad. Loodame julgesti, et Eesti pind niisugustest vaba on.

Eestist peame midagi saama, mille üle ilm mitte üks ainus kord ei imetle, vaid jäädavalt. Ära otsi eeskjuu ikka teistelt, vaid anna sina neile. Sa oled näidanud, kuidas uut

(Järg lhk. 136.)

Endla

Möödunud aastasaja keskel, mil teoorjus uute sädustega lõpulikult kaotati, vabanes Eesti rahvas vaimekütetest. Algas ärkamisaeg, ning ühes sellega seltside tekkimine üle maa. Esimesed olid põllumeeste- ja lauluseltsid, mille päämotiiviks oli rahvustunde äratamine ja süvendamine.

1875. a. tärkas Pärnu Eesti põllumeeste seltsis mõte asuda meeslaulukoori seltsi. Selle ergutajaks oli tolleaegne põllumeeste seltsi esimees C. R. Jakobson.

Põhikiri säeti kokku, nimeks võeti „Endla“ ja saadeti kinnitamisele, kuid juba samal aastal tuli ministriumilt eitav vastus.

„Endla“ seltsi esimees kapt. Aug. Klein,

kes käesoleva a. septembrikuul 60 aastast sünnipäeva pidas — Aug. Klein on üle 25 aasta olnud järgimööda „Endla“ esimeheks. — Tema osaval juhtimisel on ehitatud nägus teatrimaja, mille praegu ei ole rasket võlakoorimat kanda

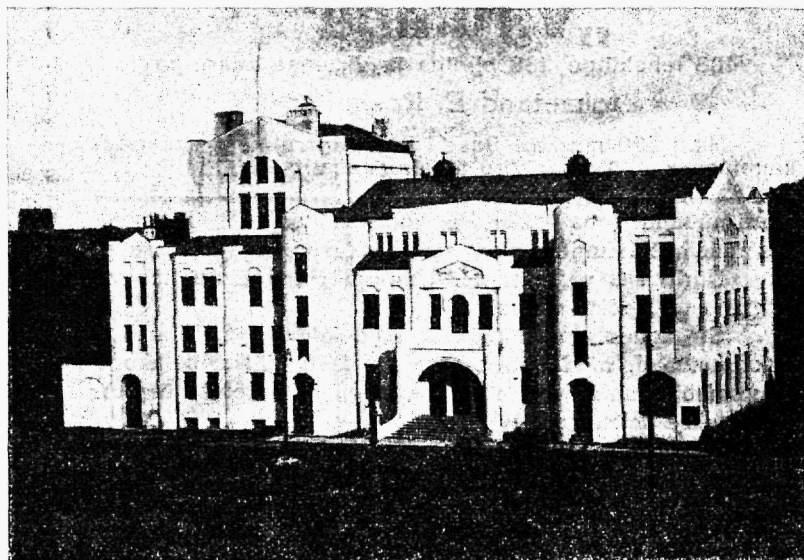
„Endla“ esimeseks esimeheks valiti G. Jürgens. Kohe palgati ametisse õpetatud laulujuht E. v. Marczevsky, kes seltsi laulukoorile kindla aluse pani. Kontsertidega esineti nüüd igal tähtsamal juhtumisel. 26. aug. 1880. a. paneb selts toime suurema pidustuse keiser Aleksander II (vabastaja) kahekümneviie aastase valitsemise mälestus-

1877. a. töötati põhikiri ümber Vane-muise põhikirja järele ja saadeti 22 allkirjaga uuesti kinnitamisele. Seekord õnnestas asi. 18. märtsil 1878. a. registreeritakse „Endla“ seltsi põhikiri siseministri poolt. „Endla“ asutamine sündis põllumeeste seltsi ruumes ülejõel Jänesselja tän. endises Nikolai, praeguses Aspe majas. Registreerimise järele tuli nüüd seltsil iseseisvalt ruumid muretseda. Need saadi kesklinnas Nikolai kiriku juures Pika ja Gildi tän. nurgal, endises Gulecke majas, kus oli olnud linna tütarlaste kool.

Nüüd algas seltsis kibe töö. Kõik ärksamad tolleaegsed tegelased — kooliõpetajad, meistrid, kirjutajad, linnaaidamehed, käsitöölised j. n. e. — koondusid seltsi ümber.

„Endla“ aed

„Endla“ teatri- ja kontserdimaja Pärnus Foto Küstner

päeva puhul ühes rongikäiguga.

Pääle laulu korraldab selts ka näitemängu õhtuid.

1883. a. üürib selts avarad ruumid Hospitali ja Malmö tän. nurgal põllumeeste seltsi päralt olevas majas (praegu Tsentraali võõraste-maja) 500 rublilise aasta üüriga. Siin asutatakse ka pasunakoor. Perekonna- ja näokattepeod sagedevad ja väljasõidud saavad iga-aastaseks traditsiooniks.

Foto „Uudis“
Kõlakoda „Endla“ aias

1892. a. esineb Endla laulukoor ühel hommikul Uulu mõisas suurvürst Vladiimir Aleksandrovitshile, kes sinna võõrsile oli sõitnud, kandes ette mõningaid rahvalaule. Seltsil oli siis ka naiskoor.

1894. a. peetakse seltsi eesvõttel priiuse 75 a. mälestuspäeva puhul suurem pidustus Pärnus.

„Endla“ selts korraldas pääle laulu ja muusika, rohkesti õpetliku sisuga kõnekoosolekuid. Nii peetakse 1878. a. — 8 kõnet, 1879. a. — 23 kõnet, järgmisel aastal — 20 kõnet j. n. e. Aastal 1885. pannakse valitsuse poolt kitsendused maksma kõnede kohta. Lubatakse vaid neid referaate ette kanda, mis gümnaasiumi direktori poolt tsenseeritud. See mõjus halvavalt. Pärast muudeti küll määrus, kuid kõnedele ei saadud enam sisse endist hoogu.

1897. a. peab „Endla“ senisest korterist lah-kuma, sest Põllumeeste selts oli likvideeritud, maja

Foto „Uudis“

Tarvilik raamat kooli- ja rahvaraamatukogudele
on koguteos

„Virumaa“

408 lehekülge, 138 pildiga ja Virumaa kaardiga
toimetand E. Rosenberg

Hind 400 marka. Saada igast korralikust raamatu-
kauplusest. Pääladu Viru Maakonnavalitsuses.

edasimüüdnud juba 1891. a. mõisavalitseja F. Toots'ile,
kes nüüd kasulikumaks pidas majja võõrastemaja sissesääda.

Üriti siis väike korter Uue- ja Pühavaimu tänava
nurgal end. Joosti majas.

Sel ajal oli seltsi tegevus õige loid. Liigete arv on
kokkukuivand, neid leidub vaevalt 50. Väike salkkond
„omamehi“ liigub veel ainult alkoholilise einelaua ümber.
Kardetakse seltsi kokkuvarisemist.

Väljaspool seltsi peetakse aru selle päästmiseks.

1898 a. astuvad liikmeks — postiametnik H. Mäggi,
kapten A. Klein, kooliõpetaja M. Üts, adv. J. Leesment
ja teised.

Eestseisus valitakse ümber. Selts viiakse üle 1900. a.
Martinsoni majja Eliisabeti tänavale, avaramaisse ruume,
kus hakkab seesmine puhastustöö.

1899. a. valitakse esimeheks kapten A. Klein. Nüüd
hakkab selts jälle edenema. Sinna koondub kõik tolle-
aegne parem seltskond. Näitemäng, laul, muusika ja
korralikud perekonnaõhtud leiavad sooja vastukõla, sa-
muti ka kõneõhtud.

Korter Eliisabeti tänaval oli siiski kõrvalisel kohal,
taheti tegutseda kesklinnas. Mõne aasta pärast leitakse
ka kohased ruumid linna „valges“ majas Rütli ja Brak-
manni tän. nurgal (praegune raudteevalitsus), kuhu ka

1904. a. üle koliti. Seltsil oli isegi kavatsus maja linnalt
ära osta ja suurt saali juure ehitada, kuid 1907. a. ühel
pühapäeval, mil selts oli väljasõidul, hävitas tuli maja
ühes „Endla“ inventaariga. Nüüd tuli uuesti päale hakata.
Võeti ajutine korter puuturu lähedal Malmö ja Akadee-
mia tän. nurgal, end. Makaarowi, nüüdse Tannebaumi
majas, kust siis varsti ülekoliti Uttoperti majja Rütli
tänavale.

Nüüd hakatakse tõsiselt nõu pidama omale maja
soetamiseks, sest alaline kolimine mõjus seltsi tegevuse
päale halvavalt.

Linnalt osteti krunt Rütli tänava otsal. Maja ehi-
tamiseks mobiliseeriti kõik jõud, õhutati seltskonda, tõm-
mati kaasa kõiki, kel vähegi oli arusaamist ja huvi ühise
seltskonna asja vastu, ning 1910. aastal 23. mail pannakse
pidulikult nurgakivi Eesti teatri- ja kontserdimajale Pärnus.
1911. a. on ehitus lõpule viidud ja selts kolib ilusasse kodu.

Nüüd asutatakse ka alaline teater, mis asjatundjate
juhtide poolt tähelepanu väärivasse seisukorda tõstetakse.
Sõja ajal on seltsielus vaikus. Enamlaste survepäevil ja
okupatsiooni ajal käiakse „Endlas“ tihti koos omavahelistel
lääbirääkimistel, kus otsiti nagu väljapääsu nõiaringist,
kuhu poliitiliselt satatud.

„Endla“ rõdult kuulutati ka esimesena 23 veeb. õhtul
1918. a. Eesti iseseisvus välja.

Nüüd töötab „Endla“ teater Helikunsti ja Rahvaha-
riduse seltsi kaastöetusel õige korralikult, kuid takistusi
teeb rahaline kitsikus valitsuse liig väikese toetuse tõttu
võrreldes teiste linnade teatritega.

„Endla“ selts on nüüd sõja järele oma maja põhjalikult
remonteerind, aia korda säändnud, kõlakoja ehitand ja ka
suvised sinfoonia aiakontserdid käima pannud.

Pärnule on „Endla“ praegu Eesti elu keskkohaks

J. K.

luuakse, astu veel samm edasi ja tee kõik uueks. Loo ene-
sele täitsa uus ilm ja ära ütle mitte: ei maksa, teised ei tee
ühes. Kui sa 1000 marka võid võita, siis võida need ja ära
jää ootama, et enne võitku ka kõik teised 1000 marka. Ole
neile parem eeskujuks seega, et ees astud.

Oma olemise kindlustamiseks on Eestil kõike seda
jõudu tarvis, mis tal kui kogu ühisusel on. Seda ei ole 1½
milj. rahval mitte pillata, ja sellepärast mõtelgu ta 10 korda
iga küsimust üle, enne kui ta üht ainust hinge oma ühtsusest
erakondade tondile ohverdab. 100 milj. rahvas võib enesele
sarnast luksust lubada, meile on niisugune pillamine elu-
kardetav.

Ja siis ootavad mitmed teised ülesanded järege. Veel
kuuldub isamaa nurmedel ja küla tänavatel joobnud in-
m e s t e l ä l l u t a m i s t. Aita tõsist hariduse aadet tõsta ja ära
luba rahva tervist ja õnne ainult palja mammoni eest ära
müüa. Üteldakse, riigil on sissetulekut tarvis. Tõsi küll,
niisama ka see, et kõrtsid kellegi päale tormi ei jookse. Ja
joodikud aitavad vabatahtlikult suure jao riigimaksusid maksta.
Kui nad selle juures ise ka rusudeks langevad, olgu, sellest
pole kellelgi muud kahju, kui ainult seda, et vabatahtliselt
kuludekandja seltskond kokku kuivab.

Muidugi pole vaja sarnast vaadet veel ümberlökkama
hakata, sest et ta vildakus iseenesestki selge on. Karskuse
rügemedid teavad paremaid laulusid laulda, jätame sellepä-
rast terve asja nende hooldes. Võib olla, et nad võitval teel
juba eesmärgi ligidal on. Kui veel mitte, siis aita ühes, armas
Eesti. Ameerikas on naised karskuse liikumise oma
kätte võtnud ja ta ühe hoobiga võidud viind. Argu häbe-
negu Eesti seda järele teha, ehk on tal enesel parem tee?
Ameerika naised sundisid riiki lihtsal hääleteenamusel — nais-
tel on terves ilmas hääleteenamus, sest et neid rohkem on
kui mehi — sääduseks tegema, et terves Ameerika Ühisriiki-
des joovastavate jookide tarvitamine keelatud on. Suured joo-
dikud nurisesid selle üle mõniaeg, aga nüüd on juba kõik
unustatud. Suured rahamehed leiavad kõveraid teid mööda
alkoholi allikad küll üles, aga võivad neid kandes niisama
hõlpsasti sääduse kätte langeda. Praegu on Ameerika nais-
liikumine suitsetamise keelu säädusega ametis.

Tuleviku ülesannetest kõige tähtsamal paigal seisab
r a h u a a d e — lühidalt sõdadeots. Sellel ülesandel on juba
oma teatud ajalugu seljataga, aga sõjad pole veel ilmast
kadund. Önnis tsaar algas Rahupalee asutusega aasta küm-
nete eest, Wilson võttis Rahvaste Liidu küsimuse omaaegse
Ameerika poliitika plaani sisse. Praegu on see küsimus maailma
poliitikameeste puhastustule all, veel mitte väga selge, mis sel-
lest välja tuleb. Ameerika naised hakkavad kannatust kaotama
ja mõtlevad sõja saatust niisama ära otsustada, nagu kord
joomisekatku eest hoidmist. Teie naerata vahest, et seda
võimatuks peate. Kui teie enne oma vabadusesõda kellelegi
oleksite kõnelend, et kaputäis eesti mehi paari suurtükiga
sadakorda suurema Vene väe käest Eestimaa ära läheb
võitma, kes ilmas ei oleks selle uskumata jutu üle naernud!
Ja täna on see ometi tõsiasi. Üht asja tahaksin ma täna ette
ütelda: Kui Rahvaste Liidu plaan mitte läbi ei löö ja sõda
mitte ilmast ära ei suuda kaotada, siis teeb seda Naisliiku-
mine, ja paljud teist saate seda oma silmaga veel näha.
See liikumine algab Ameerikast ja käib vahest läbi ilma.
Sõja päevad on igatahes loetud. Aita ühes, armas Eesti,
usi aegasid lähemale tuua!
(Järgneb)

Läti kunstnik Jaan Rosental

„Odamehele“ kirjutand M. Pukits

Nagu meil eestlastel oma naabrite lätlastega ühine ajalugu on, samuti leiame ka mõlema rahva kultuurilises arenemises palju ühiseid jooni. Umbes samal ajal, kui minevase sajangu esimesel poolel ilmusid esimesed eesti rahvusest kunstnikud Köler ja Maybach, kelle nimi sai tuttavaks ka väljaspool kitsama kodumaa piire, tõusid Lätiski kaks maalijat, keda

Jaan Rosental: Näopilt

tuleb pidada läti kunsti teerajajateks ja kes seisid Euroopa kunstilise tasapinna kõrgusel — Karl Huhn ja Julius Fedders.

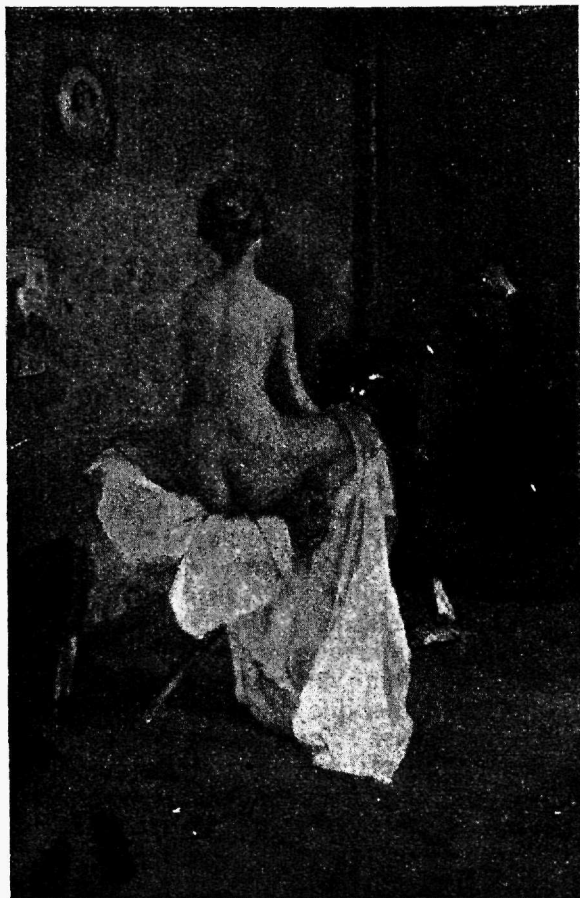
Esimene neist, Huhn (1830—1877), Madlieni köster-koolmeistri poeg, sai oma kunstilise hariduse Peterburi kunstide akadeemias, kust talle anti kuueks aastaks väljamaa stipendium, mis võimaldas edasiõppimist mitmes suuremas Euroopa linnas ja viimaks Pariisis. Huhn maalis eestkätt ajaloolisi pilte, neist on eriti tuttavaks saanud „Pärtli öö“ kujutused Prantsuse revolutsioonist. Häa tehnika ja võrdlemisi peen värvitunne, mis tuletab meele vanu Hollandi meistreid, samuti valguse ja varju probleemide meisterlik lahendus on ta võimise eriliseks tunnuseks. Ta kutsuti 1871 Peterburi akadeemia professoriks, kuhu ta surmani jäi.

Mõne aasta võrra noorem Fedders (1838—1909), Koknesi võõrastemaja pidaja poeg, õppis paar aastat Peterburis, asus siis joonistusõpetajana Miitavi, kust hiljem Düsseldorfis läks ja tuttava maastikumaalija, baltlase Dückeri juures edasi õppis. 1876. kutsuti temagi

Peterburi akadeemiasse professoriks. Fedders maalis häämeelega kodumaa motive, rõhutades neis läti omapärasust sügava looduse tundega, nii et teda õigusega peetakse läti maastikumaali loojaks.

XIX sajangu 70-date aastate järel, kui Lätis teoorjus lõpulikult hakkas kaduma ja rahvas majanduslikult iseseisvamaks muutus, hakkas ta enesele omandama ainelisi väärtusi ja kindlustama oma seisukohta. Sellega ühes tekkis nõue hariduse järele, mille abil loodeti võistelda oma seniste rõhujatega. See kõik tõstis rahvuslikku iseteadvust ja enesetunnet ja tõi kaasa terve rea uusi vaimlisi tegureid: asutati seltsed, korraldati näitemängu- ja piduõhtuid, võeti üles laulupeo mõte jnc. Teiselt poolt kasvas huvi läti ajaloo ja muinasaja vastu, hakati koguma muinasvara ja rahvalaule, otsiti vanu jumalusi ja mineviku kangelasid, kelle najal vaimustati end tuleviku tegudeks. Rahva enese poegade seast tõusid kirjanikud, õpetlased ja teadlased, nagu tähtis poliitikategelane Waldemar, Allunan, Biesbahrdis, rahvaluule korjaja Kristjan Baron ja teised. Peterburis hakati väljaandma edumeelset ajalehte „Peterburgas Awises“, mis tõstis kõrgele rahvusliku lipu ja alustas sõjakäiku sakslaste vastu nagu meie „Sakala“.

See ärkamise ja vaimlise energia tõusu aeg leidis tugevat vastukaja ka kunstis. Peterburi akadeemias ja Stieglitzi kunstikoolis õppis rida noormehi — Alksnis, Lieberg, Bauman ja mõned teised — kellest said tulised rahvusliku romantika apostlid. Adam Alks-

Jaan Rosental: Akt

nis (1864—1897), Ruhja raamatukaupleja poeg, süvenes Läti vanasse ajaloosse ja mütoloogiasse, luges hulga kavandeid muinsusest ammutatud ainetel, samuti andis ta kehastuse mitmesugustele muinasjuttudest võetud olevustele ja hakkas esimesena kujutama läti talupoega ta toimingutes. Varajane surm aga tõmbas ta suurejoonelistest kavatsustest kriipsu läbi — ta jäi hütudjaks hääleks, ilma et ise oleks jõudnud suuremat ja silmapaistvamat pakkuda. Ka tema koolivend Artur Bauman (1866—1904), kelle isa oli Riias ehitusmeister, suri noorelt, jättes järele ainult mõned üksikud töisedamad tööd, mis avaldavad suurestiililist kompositsiooni võimet ja tunnistavad tugevast andekusest, kuigi ta tegevus liikus pseudoklassitsismi märgi all. Need kaks

toeta, pidid kuulma isegi iroonilist pilget. Sarnase külmuse ja hoolimatuse järelduseks oli, et kunstnikud sunnitud olid otsima kõrvalisi sissetulekuallikaid, sageli sobitama sõprust saksa ja vene seltskonnaga, kes olid ostujõulised ja kultuursemad. Sel alusel sündis Purvitil kokkupõrge avaliku arvamisega, kui 1905 läti edumeelsed tegelased kokku säädsid terava märgukirja valitsusele, kuhu Purvit alla ei kirjutand, et mitte vastollu sattuda sakslastega ja venelastega. Sarnane mõlempoolne põnevus polnud muidugi mitte soodne noorele tärkavale kunstile, mis muide arenes kahes sihis, nimelt realismi ja impressionismi tähe all. Realistlik vool sai jõudu Peterburi akadeemiast, kuna impressionism juuri ajas väljamaa mõjul. Kuid oma hinge-

Jaan Rosental: Heinategu

kunstnikku oleksid loodetavasti pannud kõvema aluse omapärasele läti kunstile, kui saatuse karm käsi poleks neid nii varakult oma rahvalt röövind. Nad suutsid oma mõtteid küll ainult formuleerida, kuid kristalliseerida ja kehastada polnud neile enam antud.

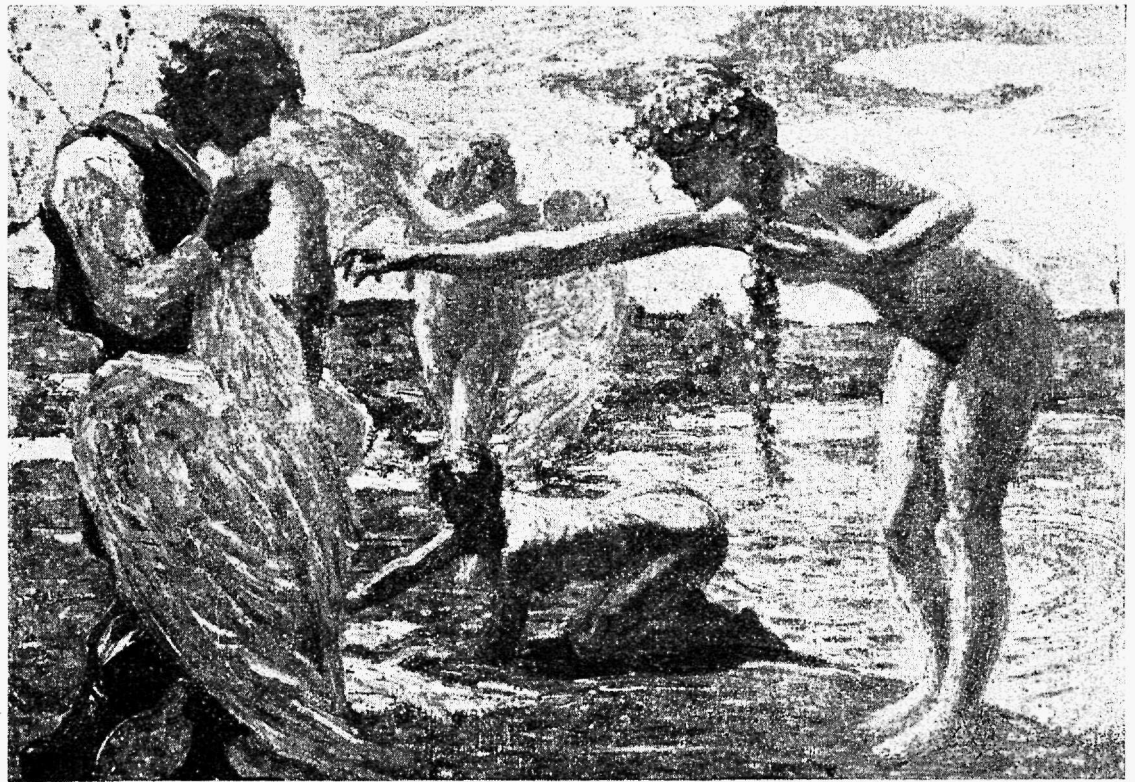
Järgneval ajajärgul aga tulevad juba uued tuuled, kunstnikud jälgivad Lääne-Euroopa kunstivoolusid ja saavutusi, reisivad ja õpivad välismaal, kus puutuvad isiklikult kokku tähtsamate tegelastega kunsti alal, ja kõik see ei jäta mõju avaldamata ka läti kunsti arengule. Tekib suurem värvirikkus, laieneb mõttelend, süveneb üldine kunstiline tunne, kasvab tehniline oskus. See toob kaasa sügavamad ja laiemad ülesanded, uute äratundmiste otsimise, revolutsioonilised mõtted ja teatava murrangu. Peab imestama kunstnikkude tööarmastust ja visadust oma eesmärgile püüdmisel, sest seltskonnas leidis veel vähe huvi kunsti vastu, kuna jõukamal kihil puudusid kõrgema kultuuri traditsioonid — maalt tulnud väikekodanlus oli jahil aine- lise vara ja elumõnuse järele. Kunstnikud pidid sageli kannatama nälga, jäid ilma seltskonna moraalse

laadilt jäid kunstnikud siiski lätlasteks, sulatades kokku vanade kultuurirahvaste traditsioonid oma esivanematelt päritud rahvusliku raudvaraga. Eelkirjeldatud aja- järgult paistavad eriti silma kaks kandvamat jõudu — Jaan Rosental ja Vilhelm Purvit, kelle mõju läti kunsti arenemisel on õige kaugeleulatav ja suure tähtsusega. Võib olla jäi Rosentalilgi ütlemata oma viimane sõna, sest ta suri võrdlemisi noorelt, olles sõja tõttu maapaos kaugel kodumaalt, põledes veel nooruse vaimustusest ja andes tunnistust alalisest edenemisest. Purvit juhib praegu õnnistusrikkalt noore Latvija kunstideakadeemia tegevust Riias, olles algusest päle selle direktoriks.

Jaan Rosentali elu on alaline võitlus kirgliku loomistungi, temperamendirikka kunstniku tahte ja kaine igapäevsuse halvava mõju vahel. Taltsutamatu edasi- tungiv kunstnikuveri, talupojalik sitkus ja väsimatu töökus on need jõud, mis viisid vaese poisi akadeemi- lisele haridusele ja kunstilisele kõrgusele, tehes ta nime laialt tuttavaks ja lugupeetuks. Rosental on sündind 1856 Kuramaal Salduse (Frauenburi) alevi ligidal küla

sepa pojana. Juba maast madalast oli tal tegemist puudusega. Oma 10-dast kuni 13-da eluaastani käis ta alevi saksakeelses algkoolis, kust astus Goldingeni kreiskooli, kuid pidi säält juba poole aasta pärast lahkuma, et murda enesele ise teed tulevikku. Riia linn oma rohkete võimalustega meelitas ta enese sülle. Säält teenis ta ühe suve kuskil kontserdiaias jooksupoisina, oli tüki aega ühes koloniaalkaupluses käsiliseks ja läks siis neljaks aastaks ühe „maalmeistri“ juure õppima. Säält sai ta õhtuti mahti saksa käsitöölise seltsi joonistuskursustel käia, kus ta kunstnik Felsko juhatusel suure innuga töötas. Kui kord õpilaste tööd Peterburisse näitusele saadeti, sai

Rosental oma joonistuste eest hõbemidali. See andis tulevale kunstnikule suure tõuke edasiõppimiseks ja kinnitas ta usku enese võimetesse. Nüüd sai Peterburi ta unistuseks. Ja varsti sõitiski Rosental päälinna ja

Jaan Rosental: Luigeneitsi

astus kunstide akadeemiasse, kus ta viie aasta järele 1897 õppimise lõpetas, omandades võistlustööga „Pärast jumalateenistust“ esimese järgu kunstniku kraadi. See realistlikus vaimus maalitud pilt, millel veendavalt on

kujutatud läti maarahva lihtsad tüübid, määraski tükiks ajaks sihi kunstniku edaspidisele tööle. Ta asus nüüd oma kodu-alevisse ja ehitas sinna enesele töökoja, et viibides rahva keskel ammutada säält maa-elu värskust ja jõudu. Selle ajajärgu maalides kujutabki kunstnik maarahva elu ta mitmekesisuses küll tööjuures ja puhketundidel, täis otsekohest südamlikkust ja sügavat elurõõmu, idüllitseva romantismi ja lürismi kõrvalmaiguga. „Heinamaal“, „Kõrtsis“, „Kirikailt tulles“, „Hommikupalve“ jne. on tuttavamad teosed ta toleaeegsest toodangust. Kõik need tööd on tõsise uurimuse vili ja neis näeme Rosentali kui hääd ise-loomutundjat ja terast psühholoogi. Kindel

Jaan Rosental: Päikesevann

joonistus ja värske mahlakas koloriit valitseb kõigis neis maalides.

Kuid see töördõm ei kestnud kaua, sest kunstnik ei leidnud oma piltidele ostjaid, milline kogemus jahutas joovastuse ja peletas illusioonid. Rosental asus uuesti päälinna, kus ikkagi oli lootust leida mõnesugust tööd. Aga ka siin jäi ta hingeliselt võõraks ega suutnud koduneda, kuigi kriitika ta akadeemilisel kevadnäitusel esitatud töid ülistas nende „maalilise aristokraatismi“ poolest. Kunstnik igatses jälle kodumaale ja valis seekord (1902) asupaigaks Riia linna, kus juba Purvit ja Borchert ees olid. Siingi andis end leivamure tunda ja viis kunstniku kõrvalistele radadele. Rosental oli sunnitud hakkama paaris keskkoolis joonistusõpetajaks ja isegi vabast ajast ohverdama suurema osa tellitud näopiltide maalimiseks, millisel alal ta siiski enesele lõi üsna ruttu hää kuulsuse kuna ta oma portreedes oskas tabada kujutatava isiku olulist iseloomu ja intiimset hingeelu, ühendades seda oma elegantse tehnikaga ja peene värvitundega. Näopiltide kõrval sündis Riias hulk teisigi maale, millede sisu võetud läti muinaslugudest ja rahvalauludest või mis kujutavad kunstniku enese kodust perekonnaelu. Iseäranis viimased kuuluvad üldse ta paremate asjade hulka, kuhu ta on suutnud koondada terve oma meisterliku oskuse. Ka maastikku on Rosental harrastand, valides seks kaunimaid motiive oma kodumaa rikkalikust loodusest. Nendes aga vabaneb kunstnik akadeemiast päritud realismist ja kaldub nähtavasti paari väljamaa reisi mõjul pikkamisi värvirikkale impressiivismile, eriti oma viimastel eluaastatel.

Erilisel paigal seisavad kunstniku toodangus kirikumaalid ja suured allegoorilised kompositsioonid Riia Läti seltsihoone fassaadi dekoratsiooniks. Dundagi kirikule maalis ta altarpildi „Lihavõtte hommik“, mis kujutab ülestõusnud Kristust, ja Riia Gertrudi koguduse kirikule „Jeesus õnnistab lapsi“, kus ta käib Ühde ja Gebhardti jälgedes, kujutades pildile paigutatud inimestes praegusaja läti talupoegi kodumaise maastikuga, kus Kristus istub talu õuel aia ääres õitseva õunapuu all, sõbraliselt kõneledes lastega, keda ta juure toovad nende omaksed. Huvitavad oma teh-

nilise käsitluse uudusega on Riia Läti seltsimaja fassaadi kaunistused. Sisuliselt allegoorilised mõtteliste mõistete väljendused, nagu „Ilu ja tugevus“, „Tarkus“, „Kunst ja teadus“, „Põllutöö“ jne., on nad maalitud otsekohe tsemendile, kuhu lisaks on tarvitatud värvilist kivi ja klaasi, kohati ka pronksi, kuna piirjooni on rõhutatud sissepandud metalliga. Vist tuleb panna sarnase enne proovimata materjaali arvele, et pildid, mis mõõdult üsna suured, siiski mitte küllalt mõjule ei pääse ja ka joonistuselt mõndagi soovida jätavad.

Kui Riias asutati linna kunstikool, kutsuti ka Rosental sinna õpetajaks, kus ta ühes Purviti, Tillbergi ja Borchertiga kuni ilmasõja alguni tegev oli. Selles koolis on ka mitmed nooremad Eesti kunstnikud omal ajal õppind. Kui sakslased juba Kuramaale olid tungind ja Riia linna hakati evakueerima, asus Rosental oma perekonnaga Soome, kust tema abikaasa pärit oli, ja jäi sinna Helsingi lähedale Palosaarele kuni oma surmani.

Soomes viibimise ajal on kunstnik maalind terve rea Soome tähtsamate tegelaste näopilte, nende seas professor Mikkola ja naiskirjaniku Maila Talvio, kuna ka põhjamine karge maastik talle uut ainet ja huvitavaid motiive pakkus. Mõõda suurt Venemaad laiali maapaos olles korraldasid läti kunstnikud sõja ajal Peterburis ja Moskvas üldise läti kunstinäituse, millest ka Rosental hulga teostega osa võttis ja kiitva arvustuse osaliseks sai.

Viibides kaugel oma armastatud kodumaast, mis jäänd sõja jalgu, ja tundes kaasa oma laialipillatud rahva karmile saatusele, tundmatu tulevik eneselgi silmade ees, ei jätnud üleelatud vapustused mõju avaldamata kunstniku tervisele ja südamehalvatusest rabatult varises ta manalasse keskmisel jõulupühal 1916. Läti iseseisvuse algul toodi ta jäänused sõprade hoolitsusel kodumaale ja maeti Riias suurte auavaldustega.

Jaam Rosentaliga on lätlased kaotanud ühe oma tugevama ja mitmekülgsema kunstniku, kes oskas kehasada rahva hinges elutsevaid unistusi ja tabada nende põhihüü, pannes sellega aluse tõsisele rahvuslikule kunstile, püüdes kõrge eeskujuna tulevastele põlvetele.

Laulikule

V. Brjussov / Tõlkind A. Oras

*Ole uhke kui lipp, ole kalge
kui südameid läbistav teek,
kui Dantet sind põletav, palge
chmeid riivaku altmaine leek.¹⁾*

*Kõik, mis silme ees tõeliseks koorus,
läätku südames lainlevat viit:
ülim eesmärk su olgu, suur voorus:
enda lõkatund tuline riit.*

*Mured, kõhklused, jõuetud, toetud,
kurvalt visklevad — lauluks sul järg
kinni püüda neid: okkaist ju koetud
igipõline laulikupärg.*

*Kõik maailmas võib olla vaid ese
laule pilvini paiskvaks hooks,
hinge, maa pääl vaid mehetu lese,
ainus tee värssi virvendav jooks.*

*Ärgu unugu kirgede kuumas,
et vaid kiretu vaatlus su liisk;
lauluks moondugu piinade huumas
palge õhkuva verine piisk.*

¹⁾ Tõlkija vabandab, et on tarvitanud samad riimsõnad kui selle luuletuse eestindaja V. Adams, kuid algupärand (Меч — обжечь) inspireeris selle peaaegu paratamatult. Käesolev tõlge on katse täielise täpsusega edasi anda luuletuse vorm, mis Adamsil oli pisut muudetud.

Määratu kaubalaeva, purjek „Pyreneae“ teraskere seisis raske nisukoorma all sügavas vees. Kõik näis sel laeval korras olevat, kuid hädasignaali lehvitas mastis. Põrgulik palavus, leivahais ja õrn suitsuvina oli tõenduseks, et laevakeres põles villi. See oli hädahoit, mis laeva iga silmapilk ähvardas.

Mac-Koy, Pitcairni saarekese kuberner, tuli laevale, et seda juhtida mõnele Paumotu saarekesele, kus soodne rand laeva päästmiseks. Eksides udusel ookeanil, otsides saart, kus oleks võimalik randuda, purjetas „Pyreneae“, ujuv põrgu, lootusetult võideldes merevoogudega, ähvardades iga silmapilk hukkuda.

Kapten Devonport vaibles vastu, kuid leppis siiski poolteise rumbiga ja ronis feltis Mac-Koyga ja oma abilistega üles vaatama, kas ehk ei paista mandrit. Purjeid liiguti juure ja „Pyreneae“ kiirus oli juba kümme sõlme. Meri jäi ruttu vaikseks. Udu püüdis endiselt. Kella kümne paigu läts kapten Devonport jälle rahutuks. Inimesed seisid oma kohadel iga silmapilk valmis vastavalt talitama, kui kõrgelt kuulduks teade, et maa paistab. Siin kuiskil pidi olema laintest uhitav lage korallisaar, mis sarnase uduga oleks äärmiselt hädahoitlik.

Üks tund läts jälle mööda. Kolm vaatlejat üleval pidasid hooliga ümbrust filmas, niikaugele kui pärliläikeline udu seda lubas.

„Aga mis siis saab, kui oleme Mangarewaft juba mööda?“ küsis äkki kapten Devonport.

Mac-Koy vastas endiselt rahulise häälega:

„Mis siis ikka, kuigi see nii oleks. Praegu teeme kõik, mida suudame. Meie ees on kogu Paumotu saarestik. Me võime tuhandeid miile

minna keskelt korallisaari ja atolle. Wiimati ikkagi kuhugi välja läheme.“

„Tähenab — edasi. Mangarewaft oleme nähtavasti mööda läind. Ütke taevaisa veel teab, kus asub meie lähem mander. Kabetjen praegu tagant järele, et ei võtnud siis veel poolt rumbi rohkem,“ ütles kapten päälle lühikeste vaikuse. „See neetud woog teeb meiega põrgutükke.“

„Vanad merimehed nimetavad Paumatu saarestikku „Hädaoju Saarestikuks“, tähendas Mac-Koy, kui nad laevapäraste tagasi läksid. „Ja pääasjalikult just selle woopärast.“

„Kõnelesin kord Sydneys ihe merimehega,“ ütles Konigh, „kes kaubitseis Paumotuga. Ta rääkis, et laevade kinnitamine meres vastu selles meres on tõusnud nüüd kahetkümne protsendini. Kas pole see hull lugu?“

Mac-Koy naeratas ja noogutas pääga.

„Tihiti ei kinnitata üldse kaubalaevu,“ ütles ta. „Sga aasta kustutavad laevaomanikud endi purjekate väärtusest umbes kakskümmend protsenti.“

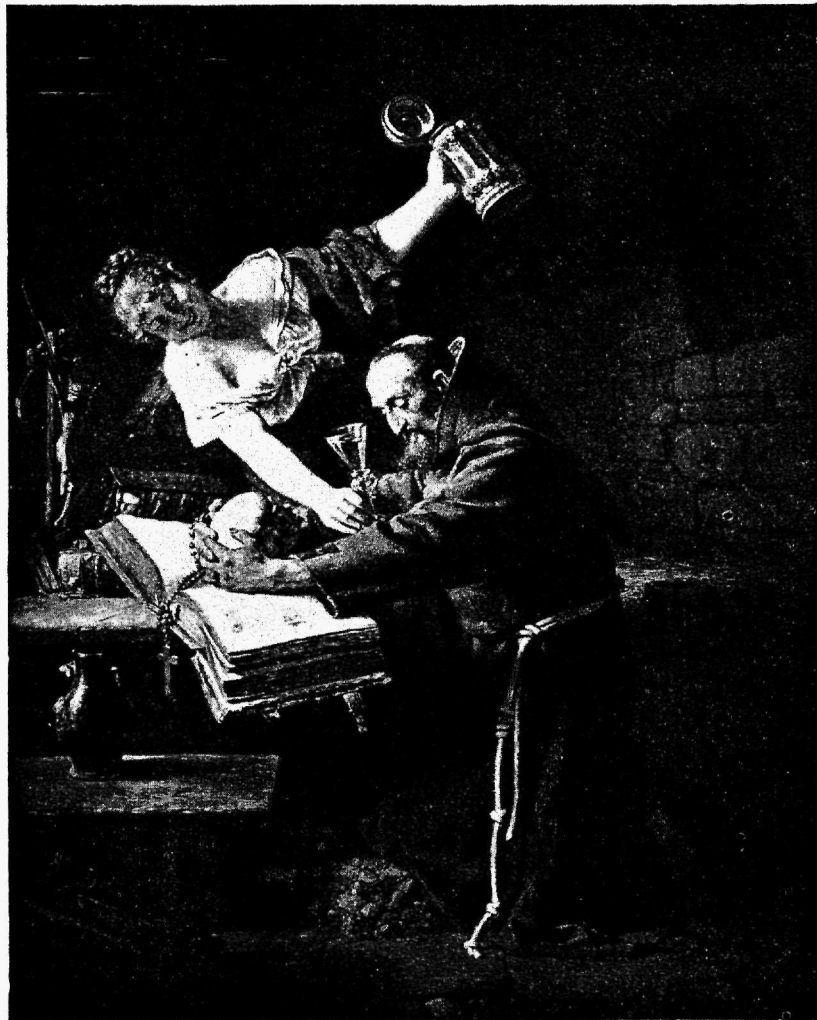
„Tõh=ho hullu!“ hüüdis kapten Devonport. „See tähendab, et purjeka iga rehtendatke kõigest wiie aastaga.“

Ta noogutas kurvalt pääga.

„Mülline hirmus meri!“

Nad läksid jälle feltis kajutisse kaarti uurima, kuid mürgised gaasid ei annud neile jälil pikka püsi ja pidid tekile tagasi tulema.

Päewal oli oja purjeksid maha lastud, et õvsel mitte saarest mööda

Ed. v. Grützner: Kiusatus

Raamat igähele, kes on huvitatud Eesti kaugemast minevikust!
Raamat, mis ei tohi puududa üheski raamatukogus ega koolis!

Eesti kinnismuistised

Sissejuhatus kirjutanud **prof. A. M. Tallgren**, kirjeldand tema õpilased A. Karu, E. Laid, H. Laur, H. Moora, G. Nigul, O. Parmas, M. Schmiedehelm, T. Vaas.

75 pildiga ja 2 kaardiga.

SISUKORD: Eessõna. — Sissejuhatus. — Kiviaja asulad. — Kalmed (Maa-alused. Kivikalmed. Kääpad). — Usulise eluga ühendusesolevad muistised (Pühad puud ja hiied. Pühad veed. Ohvrikivid). — Sõjalised muistised (Muinaslinnad. Pelgupaigad). — Mitmesugused ebamäärased muistised. — Kirjandus. — Kohalikkude kinnismuististega tutvumisest ja nende kirjeldamisest. — Lohkudega ohvrikivide nimestik Eestis. — Muinasvarade kaitsesäädus.

Saada kõikidest rnkpl. Hind 300 mk.

„ODAMEES“

õdita. Teise õise vahetuse ajal läks meeskond jälle elama-
maks. Maa on ju nii lähedal ja hommikuks lõpetavad
kõik õhud.

Hommik jõudiski kätte ja ümbrus sinendas kõrvetavas
troopikapäikeses. Ragupoolne musfoon valgus idasse ja
„Byreneae“ lendas kahetähe-sõlmele kiirusega tunnis. Kapten
Devonport rehkendas wälja, sõidetud teed arwesse wõttes,
et Merenhauti saareni pole rohkem kui kümme miili. „By-
reneae“ sõitiski neid kümme miili, teine kümme miili oli ka
juba seljataga, aga waatlejad kolme masti tipust ei näind
midagi päale lõpmatu, päikeses sädelewa mere.

„Olen kindel, et peab maa sääl olema,“ hüüdis kap-
ten Devonport.

Mac-Koy ainult naeratas wähet, kuna ärritatud kap-
ten waatas abiootfiwal pilgul ringi, haaras sekstandi*) ja
hakkas waatlema.

„Teadsin juba ette, et mul õigus on,“ peaaegu hõis-
kas ta, kui lõpetas waatluse. „Katskümmedüks kraadi
wiiskümmedwiis minutit lõuna-laiust, üks kraad kolmküm-

*) Sekstant — seisandi määramise riist laewal.

Raamatust „Eesti kinnismuistised“ E. Vitoffi foto
„Linnutajamägi“, Torma kihelkonnas praegu, lõunapoolt

Selle maalinna järele wõttis meie tähtsam ärkamisaja tegelane C. R. Ja-
kobson oma luuletaja varjunime „Linnutaja“. „Linnutajamägi“ on tüübiline
maanina-linn, mille pahemas otsas pildil näha vall ja kraav. Lähemalt
„Odamehe“ kirjastusel praegu ilmud raamatust: Prof. A. M. Tallgren j. t.
Eesti kinnismuistised.

mendkuus minutit faks sekundi lääne-pikkust. Mis te veel
tahate! Walju teie saite, herra Konigh?“

Kapteni abi waatas omi rehkendusi ja lausus tafasel
häälel:

„Katskümmedüks, wiiskümmedwiis — täitsa õigus,
aga pikkus tuli teisiti — üks kraad kolmkümmedkuus minutit
nelikümmedkahetähe sekundi. See wähe mõjub juba kaunis
tuntawalt ja . . .“

Kuid kapten Devonport, kuuldes ta teadet, saatis talle
sarnase põlastawa pilgu, et Konigh ainult pigistab hambad
kokku ja hakkas endaehte wanduma.

„Sõidusihit allatuule!“ käjutas kapten tüürilolewale
madrufele.

Siis ajus ta jälle oma numbrite kallale juurdlema.
Õtsaesine läks tal higiseks. Ta wahtis numbraid nagu tonte
ja närvis wurrusid, huuli, pliiatfiotsa. Ükki kortsutas ta täis-
kirjutatud lehe pikku kagarasse, tugewa hooga wiskas selle
põrandale ja astus jalaga päale. Konigh naeratas sel pu-
hul kahjuröömsalt, kuna kapten Devonport nõjas wastu ka-
jutit ja terwelt pool tundi täitsa sõnalausumata wahtis alla-
tuulisele merepinnaele, silmis meeltheitlik ilme.

„Herra Mac-Koy,“ katkestas ta äkki oma waikimise,
„kaardil on näidatud saartegrupp, siit umbes nelikümmed
miili põhja wõi loode poole — Actaoni saared. Mida te
neist teate?“

„Selles grupis on neli saart ja kõik wäga madalad,“
wastas Mac-Koy. „Byreneae“ ei leidu sääl kohta: ühte-
del neist pole laguuni sisepeäsu, teistel ei ole inimesi.“

„Jälle uudist!“ kapten Devonport läks wihaft päris
marru. „Pole elanikke! Pole sisepeäsu! Selle kuradile
need saared siis on?“

„Hää küll,“ urises ta äkki, nagu wihaleatud taksikoer,
„kaardil on ju ometi edelasaarwes terve kuhj saari. Kas
õdesti ühelgi neist pole sisepeäsu, kuhu oma purjeka wõiksin
wiia?“

Mac-Koy mõtles waikelt omaette. Ta kaarti ei waa-
dandki. Kõik need saared, madalikud, laguunid, sisepeäsu
ja kaugused olid sellel kaardil märgitud, mis ta pääs oli.
Ta teadis neid sama hästi, nagu tuntakse kodulinna maju,
tänuwaid ja kõnniteid.

„Jah, ühelgi neist saardest pole ei sisepeäsu ega ela-
nikke. Aga siin on veel üks saar Hao. See oleks meie
täitja kohane. Laguum on kolmkümmed miili pikk ja
wiis lai. Sääl asub inimesi, leidub wett ja läbi sise-
peäsu mahub iga laew laguuni minema.“

Kapten Devonport oli wahepääl jälle kaardile
kummardund, sirkel käes.

„Kas mõnd teist, ügemat saart päale Hao ei ole
sisepeäsuwa laguuniga?“ küsis ta.

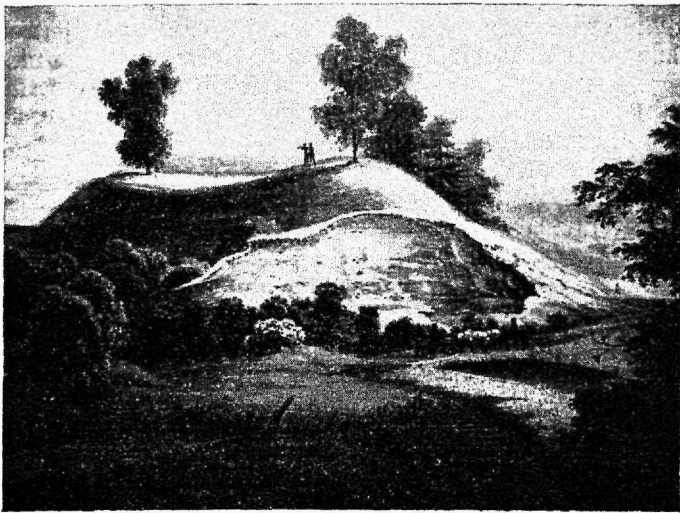
„Ei, herra kapten. See on kõige lähem saar.“

„Jaa, aga see on meist veel kolmsada neli-
kümmed miili eemal.“ Kapten Devonport rääkis
õige pikka ja otjastawal häälel. „Ma ei riski wõtta
oma päale wastutust kõigi nende inimhingede eest.
Actaonil on wist küll meie wiimased päewad. Wa
mõnnus laew oli ikka!“ lihas ta kahetsewal toonil.

Tunni aja pärast hakkas pilwitama, tuul kõwe-
mini wiinguma. „Byreneae“ lendas oma suitsewa,
päikese kiirtes läikiva tekiga tuule sibilis, tehes käänat
oma senijelt kursilt Actaoni saarte poole kaugele ulata-
wat wahutawat rada enese järel jättes.

Kapten Devonport oli kui hullumeelne. Ta wiha
wäljendus sünges waikimises ja kõndis kogu päewa
laewapäras edasi-tagasi wõi nõjatus tuulestpingul
purjekõitele.

Õhtupoolikul wõttis ta ilma Mac-Koyga nõu-
pidamata kursu loode poole.

Raamatust „Eesti kinnismuistised“ Fr. Schlater
 „Linnutajamägi“ umbes 1830. a.
 See ligi 100 aasta eest tehtud joonistus „Linnutajamäest“ sarnaneb kaunis vähe tema praegusele kujule

Ronigh uuris salamahti kaardi ja kompassi järele välja, et nad jõidavad nüüd Hao saare suunas. Umbes kesköö ajal hakkasid tähed vilkuma. Selge päeva otel läks kapten Devonporti meel lahjemaks.

„Hommiikul tahan endi praeguse seisandi väljarehken-dada,“ ütles ta Mac-Koyle, „olguigi, et pikkuft on õige raske määrata, kuid teen siiski katsed.“

Järgmine päev oligi selge, päikesepaisteline. Puhus mussoon. „Byreneae“ kiirus oli üheksa sõlme. Kapten ja ta abi hakkasid kumbki omaette laiuje ja pikkuse kraade rehtendama. Seekord said nad ühised resultaadid nii hom-mikul kui keskpäevalgi.

„Weel katškümmendneli tundi — ja olemegi kohal,“ finnitaskapten Devonport Mac-Koyle. „Dotamata kaua paneb mu wanamoor vastu! Päris imestama peab! Nagu isegi näete, iga päevaga hakkab ta ikka enam ja enam suit-sema. Laewatekk oli imelindel, sest Friscos remonteeriti see õige põhjalikult. Wind päris üllatas, kui esimest korda tu-lkeed pragude wahelt välja tulid ja pidime laudade wa-hesid toppima. Waadake, mis see on?“

Ta jäi wait ja lahti suu wahtis suitsujuga, mis üles

„Odamehel“ ilmus Edmondo de Amicise raamat noortele

„Süda“ („Õpilase päewaraamat“),

mis on soovitatud usuõpetuse õppekavades lugemisraa-matuks usuõpetuse tundidel.

„Süda“ ilmus illustreerituna kahes raamatus — kum-magi hind 160 mk.

„Südame“ eessõnast: „ . . . Lugege läbi see raamat ja te näete, et kõik kiituse sõnad asjatuks saavad, et seda mõju ikkagi sõnadesse sulguda ei saa, sarnasena nagu te seda tunnete. Peab küll vist kivine süda olema, kui me selle raamatu läbi lugedes ükskõikseks jääme nähes neid liigutavaid sündmusi, suurmeelsust, häädupüüet ja armastust lihtsas lapse elamusteilmas.“

„Sakala“, 24. XII. 24: „ . . . Kui palutakse minult veel paremat lasteraamatut nimetada, siis ei tea ma mitte, kuigi kauemat aega lastekasvatuse alal tegutsenud olen ja kõiki eesti keeles ilmunuid tunnen . . . Kuid mitte ainult lastele ei ole see raamat kohane, vaid niisama ka täisealistele. Raamat on seda-võrd huvitav, et teda igauks suure häämeelega loeb.“

ferkis ja tuulega keerles krootseili*) juures umbes paarikümne-jala kõrgusel laewatekilt.

„Kust see võis tekkida? küsis ta.

Madalamal polnud vähematti suitsuwinuet. See hakkas nähtavasti alles paistma purje warjus, mis tuule eest kait-set andis. Suitsujuga heljus mastist eemale, jäi sekundiks kapteni pää kohale peatuma, nagu mõni kurjakuulutaw ennu-sus, ja tuulekeeru sattudes hääbus õhku.

„Wind pani tõesti see imestama, et pidime hakkama tekki laudaga lappima,“ jatkas kapten, „sest see oli nii plint, kuid suitsu lastis siiski läbi nagu mõni sõel. Ja sellest pääle oleme jeda juba mitmel puhul korrand. All peab ar-watawasti määratu rõhumine olema, mis suudab niipalju suitsu välja pressida.“

Weel jamal päewal fertis jälle pilwitus ja hakkas wihmustama.

Tuul pööris teisale ja umbes kesköö ajal tabas „By-reneae“d“ hirmus maruhoog edelast.

„Enne kella kümme-ühtteist me Hao randa küll ei jõua,“ kurtis kapten Devonport kell seitse hommikul, kui wiimane lootus kadus peatselt maad näha, pääleegi weel kui kagupool segased pilwemasjid üles ajasid. Minut hiljem küsis ta taeblikult: „Mida, dieti, meriwõõd mõtlewad nüüd meiega teha?“

Kogu päew möödus waheldamisi täieliste tuulewaifuuste ja kõige määsawamate tormihoogudega. Öhtuel lähines läänest tugev lainetus. Baromeeter langes kuni 29.50 tol-lini. Tuult polnud, aga ahwardaw lainetamine aina suu-reneae. Peatselt hakkasid läänest tulewad määratud lainemäeõ „Byreneae“d“ hullu pööra loopima. Purjed tõmmati nii ruttu kokku, kui jeda lubas mõlema wahtkonna ühendatud jõud; kui meeskond oli oma töö lõpetand, kostus õõ pimeduses eriti ahwardawat nurinat ja kaebeid. Kui osa wahtkonda kutsuti pä-rasse kõiti tekil olewaid asju finnikvietama, hakkasid mehed lausa nurisema. Igast nende liigutusest paistis protesti ja ahwar-dust. Õh oli röske ja limane nagu ulla. Kätele ja näole tekkis higi, kõit hingeldasid ja ammuli kui püüdsid õhtu. Kapten Devonport, kelle nägu oli weel enam kiskamaks we-nind, wahtis üksisilmi kaugusse, nähes säält nagu hirmuära-tawa õhu lähenemist.

„Torm möllab kaugel läänes,“ tähendas Mac-Koy julgustawalt. „Kõige halwemal puhul riitwab meid ainult oma serwaga.“

Kapten Devonport ei saand kuidagi end rahustada ja laterna walgulsel luges oma „Määrustikuft“ jeda päätükki, kus antakse juhtnõõre kaptenitele tsüklooni kätte sattumise pu-hul. Ükki keset ülbist waitust kostis laewapoiisi tafane nutt, kes seisus üksi teistest eemal.

„Pea lõuad!“ kargatas kapten Devonport sarnasel tuli-wihasel toonil, et kõit wõpatasid. Laewapoiis ehmatas kõige rohkem ja hakkas hirmuhoos hüsteeriliselt karjuma.

„Ronigh,“ ütles kapten wihast ja ärritusest warisewal häälel, „minge toppige selle pörgulise suu finni.“

Ronighi asemel läks sinna Mac-Koy, ja mõne minuti pärast jäi poisj rahuliseks ning uimuis.

Wähēt enne koitu hakkas kagupoolt tuult tõstma ja läks aegajalt tugewamaks. Kõõil jäid pikisilmi ootwele, mida see kaasa toob.

„Nüüd on kõit kõige paremas korras,“ ütles Mac-Koy, seisest kapteni kõrwal. Maru lähēb läänes meist möõda, praegu oleme temast lõunapool. See tuul toob atmosfääri tihenemist. Enam kangemaks ta ei lähe. Wõite hakata pur-jesid jäänma.“

„Mis mõtet sel on? Kuhu ma lähen? Juba teist päewa ei tea meie, kus oleme. Juba eile hommikul oleks pidand Hao saar paistma. Kus ta wõib meist praegu olla,

*) krootseil — laewa tagumine puri.

Liivimaa suurtsugu naisterahvas ühes tütrega

(Weigel, Habitus praecipuorum populorum. 1567. a.; E. Körber'il ja „Livona's" a. 1812)

kas põhjas, lõunas, idas? Vastata mulle see küsimus ja kohe ajame teele."

„Mina, herra kapten, pole merimees," vastas Mac-Roy oma harilikul tuttaval toonil.

„Aga mina pidasin end wilund merimehets, kui Baumotuse minnes teelt effijin."

Kestpäeval kuuludus tunnimeeste hüüdeid: „Murdlained!"

Purjed paisusid filmnähtawalt. Laew wõitles wooga, mis ahwardas tad otse wastu murdlaineid wiia. Tõdtati meeleheitlikult wiimse meheni — laewapoissit kaptenini. Ka Mac-Roy oli agarasti ametis. Waewait-waewalt juudeti weel laewa sellest hädaohhtlikust kohast wälja wiia. See oli täitja lahtine leetjeljak, äärmiselt kardetaw koht, kust lained üle uhtusid.

„Byreneae" pidi tublisti sada jardi olnud edasi läind, kui selle hädaohhtliku paiga piirkonnast wälja pääsis. Surmani wäsiwad meeskond ei suutnud end enam taltsutada ja paiskas lugematuid needmisjõnu Mac-Roy adressil, kes kutsumatalt laewale tuli, Bitcairni waitfjelt kaldalt neid eemale meelitas ja wedas ſtia möllawale merele surmasuhtu. Mac-Roy piisib endisena rahulik, ta naitw ja sõbralik naeratus aga tungis seletamatul jõul ajatajate südamisise ja peagi wandejõnad kustufid nurisjete huulfel.

„Pöörane meri! Pöörane meri!" pomisjes kapten Devonport, — ja laew iditis ifka täiel hool. Alki jäi kapten wait, pööris taha poole, et waadata kaugenewat leetjeljakut, kuid see paisis nüüd olewat hoopis teises kandes „Byreneae" ft."

Kaptenit rabas nagu piffelööf, ta istus ja kattis näo käte wahela. Ta abiline, Mac-Roy ja fogu meeskondit tardus. Idawoog wiis neid nüüd leetjeljaku ſihis, ſamal ajal, põhjapoolsest küljest, ſattus purjet uude woogu, ſekford lääne-woogu, mis wiis ta jälle õigelt kurſilt förwale.

„Olin juba waremgi sellest hirmsast Baumotust kuulnud," kähistas kapten, käsi oma kahwatand näo eest wõttes.

„Mulle jutustas sellest Moendor, kes ſiin oma laewast ilma jäänd. Andku taewas ise mulle andeks, aga ſiis aina naerſin tema üle. — Mis leetjeljak ſee õige on?" katkestas ta ise oma jutualgust, pöörates küsimusega Mac-Roy poole.

„Ei tea, herra kapten."

„Kuidas nii?"

„Kunagi pole ma ſeda weel näind ega warem sellest midagi kuulmid. See pole märgitudki kaartidel. Üldſe, ſeda merd ſiin pole ſeni kordagi lähemalt uuritud."

„Tähendab, teie ei teagi, kus praegu oleme?"

„Juſt niisamuti, nagu teiegi," wastas Mac-Roy.

Kell neli päewal märgati kookuspuid, mis filmnähtawalt mereſt fertſifid wähet hiljem tekkis merepinnale atolli rõngas.

„Nüüd tean küll, herra kapten, kus meie praegu oleme." Mac-Roy wõttis kiikri filmi eest. „See on Reſoluſhioni ſaar. Oleme praegu Haoft umbes nelikümmend miili weel eemal, ja tuul puhub meile otse wastu"

„Sarnasel puhul juhtige purjet otſeteed randa. Kus ſiin on laguuni ſiſsepääs?"

„Sinna wõib ainult paatidel pääſeda. Aga nüüd, mil teame kus praegu oleme, wõime ju Barclay de Tollh ſaarele tüürida. See on ſiit edelasse kõigest ſadafakſkümmend miili. Sarnase tuulega oleme hommikul kell ühetſa jääl."

Kapten Devonport hakkas kaarti waatlema ja jäi mõtteſſe.

„Kui me ſiin maandume," liſas Mac-Roy, „peame päraſt niikuiini paatidel Barclay de Tollh ſaarele jõudma."

Kapten jagas käskufid ja „Byreneae" hakkas jälle ſelle kurikawala mere laineid lõhkuma. Kuid järgmiſel hommikul puhkes põlewal laewal uueſti meeleheit ja rahutused, mis pidi peaeagu tõrkumiseks muutuma. Merewoog kõwenes, tuul jäi waitſemaks ja „Byreneae" hakkas wägifi lääne poole nihkuma. Wahimees filmas idas Barclay de Tollht. Saar oli maſti tipus waewalt märgataw. Mitme tunni keſtes tegi „Byreneae" aſjatuud katſeid ſellele läheneda. Maſti tipuſt paistwad kookuspuid õõſufid fogu aja filmapiiril.

Kapten Devonport pidas Mac-Royga jälle nõu ja uuris kaarti. Miili ſeitſekümmendwiis edelasse peab olema Makemo ſaar. Selle laguuni pikkus on kolmkümmend miili — ja ſuurepärane ſiſsepääs.

Kui kapten Devonport käskufi andis, ei wõtnud meeskond ſeda kuuldagi. Modruſed teataſid endi tüdimuſeft ja tõrkufid jatkamaſt piinarikaſt reifi ſellel ujuwal tuleriidal. Maa juba paistwat ja kui wõimatu olewat purjetat kaldale juhtida. nad jõudwat ſinna paatides. Aga laew las põlegu, ſeft nende elu olewat neile kallim. Nad teenind juba küllalt laewa huwides ja pääſtmiseks, aga nüüd on nad otſuſtand endi eest hoolitſeda.

„Odamehe" uued raamatud

A. Kivikas: **Murrang**. Romaan.

P. Vallak: **Epp Pillarpardi potitehas**. Naljajutud.

V. Kuljus: **Lunastatud albatrossid**. Jutlused.

A. M. Tallgren j t.: **Eesti kinnismuistised**. Piltidega ja kaartidega

V. Busch: **Vallatumad mesilased**. Naljaluugu 145 pildiga.

K. Randa: **Vene revolutsiooni kalender**.

E. Seton-Thompson: **Kuri ahv**. Lasteraamat piltidega.

A. Kuprin: **Jõulu õõl**. Lasteraamat piltidega.

J. Järve: **Kirikuluugu koolidele**.

J. Jõgever: **Eesti keele grammatika**. I osa, II trükk.

„ODAMEES", Tartu, Gildi tän. 1, tel. 67, postk. 51

Mad kogunesidki paatide juure tõugates teelt eest takis-
tajaid teist ja kolmandat kapteni abi. Kapten Devonporti ja
esimene abi hoidsid juua revolvruid lastekalmis, et sõjariis-
tade abil korda jalule jääda, kuid Mac-Koy tuli siingi wah-
meheks, ronis kajutikatusele ja pööris madruste poole kõnega,
kus manitses neid kohusetäitmisele ja aidata laewa päästmist
lõpuni wiia. Tema mabe ja südamlis hää mõjus seewõru-
määratsete madruste pääle, et nad tahes-tahtmata jäid ta
õnu kuulama. Ta rahusus ja mõtlemise tajakaal nagu
hakkas neile külge. Ta kõneles neile lihtsail sõnul seisukorrast
ja tegutsemise vajadusest, ja nagu isenehest kujunes, et nad
kõik pöörsid maale selja, kuhu nad kõigest hingest igatsetid
ja jäid endijelt merele, jäid endi all hõõguwale tuleriidale.

Mac-Koy kõneles lihtsalt. Mitte selles ei olnud mõju,
mida ta kõneles, waid kuidas kõneles. Ta isiku wõluwus
kõneles paljuütlewamalt üheski jütitawast lausest, ja see oligi,
mis mõjus enam kui ähwardawad revolvruid nende tuimund
mõistusele ja äratas uinutwa arusaamise aususele ja kohuse-
täitmisele.

Madrused läksid üksteise järele paatide juurest eemale
ja asusid igaüks omi katkestatud töö juure.

Kui Mac-Koy kajutikatusest maha ronis, oli ta õnnelik
nagu wäike laps pääle hääte.

„Teie hüpnootiseerisite neid,“ ütles Konigh naeratades.
„Mad on tublid poisid,“ wastas Mac-Koy. „See
pole sugugi ime sarnastes läbielatud ohtudes ja nende rahu-
tused on täitfa arusaadawad.“

Konigh andis mõned käsud ja madrused tõttasid õhinal
neid täitma. „Pyreneae“ liikus Makemo poole.

Puhus forget tuult ja pääle päikese loojamineku waikis
seegi. Oli wäljatannatamatu kuumus. Laewaninas ja paras
jääbõid madrused endid uinakule. Usjata. Palawal laewa-
lael oli wõimata lamada. Laudade pragude wahelt kerkis
mürgiseid gaase, mis ninasse ju kurku tungides tekitas läkas-
tusõõha hoogusid. Taewatähed helkisid tuhmit. Idest tõu-
jew täiskuu kahwatud kiired tungisid läbi miriaadide peeni-
kete suitujukade, mis wingerdasid ja heljusid laewa kohal,
maste ja purjendõre mööda üles ronides.

Hommikul tõusis õige nõrk idatuul. Kapten Devonportil ei
olnud selle tuulega wahemarki wõimalust lõunasihis edasi minna.
Ta kartis peletawat läänewoogu, mis oli neid ju nii mit-
mest soodsast peatuspaigast eemale wiind. Mad seisid nii
ühel kohal juba terve päewa ja järgnema öö. Madrused
hakkasid nurisema, sest ainult kuiwatatud banaane toiduks
jaades, sedagi natufene, jäid nad rammetuks ja kaebasid kō-
huwalu üle. Weewoog wiis „Pyreneae’d“ ühtelugu ifka lää-
nepoole, sest lõunasihis liikumiseks polnud tawalist tuult.

„Kuhu on kagu-mussoon jäänd?“ küsis kapten „Miks
ta ometi ei tule? Mis põhjus siin peaks olema?“

See oleneb kõik suurte laguunide pinnalt aurawast
rõõst*), — ja laguune on siin lugemata palju,“ seletas
Mac-Koy. „Kõikid ajawad kõik tuulte jüstseimid segamini.
Mõnikord sunniwad isegi tuule sihi mujale ja muudawad
selle päris tormiks. Urge unustage, herra kapten, et me
wiibime praegu Hädaohulikis Saarestikus.“

Kapten Devonport pööris järsku wanamehe poole ja
awas suugi, et teda läbisõimata, kuid hoidus. Nende mõne
päewa kestes oli Mac-Koy suutnud mitmeti ta pääle mõ-
juda, mis aina weel juures.

Dma laewal oli harjuud kapten Devonport ennast
pidama ifka ainudigusklikuks walitsejaks, ei kartnud kedagi
maailmas ega walind kunagi õnu. Aga praegu, selle nai-
seliku filmadega ja kudrutawa häälega wanamehe juures ei
pääsnud ainuski toores sõna üle ta huulte. Kapten ise ka
oli selle üle imestand.

*) Rõõsi — weepinnalt kerkiw aur.

Ta ei olnud usklik, aga sel momendil tundis ta wal-
dawat soowi wanamehe jalgade ette põlwi lasta ja pistida
alle kõik oma nõrkused ja pahed. Ta tundis, kui rammetu
ta selle mehega wõrrelles on, kelles peitub lapselik süütus
ja naijelik õrnus.

Ta juutis oma äkilist ülekeemat wiha mahajuruda,
aga see järsk hingeline pööre, mis teda waldas, otis wälja-
pääsu. Rusikaga wastu kajutilage pöurutades, värgatas ta:

„Kuule, wanamees, ma ei jalli, et mind õpetatakse.
See kuradi Paumotu on mind narri seisukorda jatutand.
Kuid siiski ei jäta ma oma jouni. Kui see kõik juba nii
on läind, siis wiin oma laewa läbi Paumotu kas wõi Hiina
müürideni, kuni leian peatusjeks tawalise koha. Jooksku kas
wõi kõik wiimjeni siit laewalt, aga mina jään. Ma tahan
alles näidata sellele Paumotule! Minapidi ta mind juba
wedada ei saa! Oma wahwat wanamoori — oma purjekat
ma maha ei jäta ja jään siia kuni kas wõi üksainus lauots
weel leidub, kuhu toetada wõib. Kas kuulsid, wanamees?“
„Mina ka ei jää teist maha, herra kapten,“ ütles
Mac-Koy.

Koiduajal paistis lõunakaarel jälle kookuspalm.

„Sääl allatuule on Makemo,“ ütles Mac-Koy. „Mõni
mu. jellest läänepoole peab olema Katiu saar. Meie wõime
sinna minna.“

Merewoog wiis neid mõlema saare wahelt loode poole.
Kell üks päewal nägid nad Katiu saare palmilatu mere-
pinnale kerkivat, aga säälkamas uppusid need jälle horitjõndil.

Mõni minut hiljem, just samal filmapilgul, kui kapten
tähele pani „Pyreneae’d“ uude kirdest tulewasse woogu ole-
wat sattund, nägid tunnimehed ülevalt mastiotsast loode
pool kookuspalm.

„See on Karaka,“ seletas Mac-Koy. „Siia tuuleta
me küll sinna ei saa. Woog wiib meid edelasse. Aga
meie peame mõlemaid filmas pidama. Mõned miilid eespool
on jälle uus woog, mis läheb põhjapool ja teeb siis kallaku
loode. See wiib meid Jatarawast eemale, kuna Jatarawa
oleks just eht päik „Pyreneae“ jaoks.“

„See woog wõib meid wiia ju kus kur . . . jumal
teab kuhu,“ sõhwas kapten. „Et me kufagilt ifka mõne
soodsa koha leia endi laewale.“

„Pyreneae“ seisuford muutus juba kriitiliseks. Lagi
läks seewõrd kuumaks, et weel mõni pügal kuumusele liisa —
ja plahwataks leegitsema. Mõnes kohas ei kaitsend jalgu
enam saabaste pakjud talladki põletawa kuumuse cest; mad-
rused pidid aina nobedasti teummuma, et jalgu mitte kõrwetada.
Suuts läks tihedamaks ja wängemaks. Kõik hingeldasid ja
kõhised, filmad walutasid ja jooksid wett. Keisapäewal sēti
päästepaadid joonde. Neisse laaditi wiimased puntrad kui-
watatud banaane ja ohwitseride tarberiistad. Kapten De-
vonport pani kronomeetriki paati, kartes igaminut tuld lasti
puhkewat.

Kiisuguses erutatud oletus läks terve öö mööda. Koidu
puhkemisel waatasid madrused üksteist oma piinlemisest auku-
wajund ja palawikuliselt kiirgawate filmadega, nagu imestades
selle üle, et „Pyreneae“ on ifka weel alles ja nad ise kõik elus.

Põolhüpatas teki tulisel põrandal liikus kapten Devon-
port ringi ja pidas hoolega praowahesid filmas.

„Nüüd on küsimus juba tundides, kui mitte minutites,“
seletas ta laewapärasse tagasi tulles.

Samal ajal kostis mastiladwast hüüe: „Maa!“ Ast
seda ei paistnud, seepärast ronis Mac-Koy üles, aga kapten
kafutas jeda aega, et kergendada end ajatuste wäljapuista-
misega. Ta peatus poole sõna pääl, filmates kirdes wee-
pinnal mingit tumedat joont. See oli ammuoodatud mussoon.

Wõtte järjum käänak, herra kapten,“ ütles Mac-Koy
laewapärasse tagasi tulles. „Meie ees on Jatarawa saare
rand, nüüd sõidame otsestihis täisi purji selle lahje.“

Umber tunni aja pärast võis laevalaelt selgesti näha footuspalmi ja madalal mere pinnal olewat mandrit. Kõididel oli tunne, et veel wähet — ja „Byreneae“ elupäewad on loetud. Kapten Devonport lasi kolm päästepaati alla, finnitaz need laewapära külge ja asetaz igaihte ühe mehe, kes hoiaksid paate wastu päralauda peksmast. „Byreneae“ jõudis kaldale lähedale — kõigest jülda faksjada oli veel wähet.

„Herra kapten, palun walmis olla käänakule,“ hoiatas Mac-Roy.

Minut hiljem jagunes nagu lõhe maa sisse ja awanes kitsas wäin, selle taga laguun — suur peegelile weewali umbes kolmkümmend miili pikk ja kümme lai.

„Siin käänak, herra kapten!“

„Byreneae“ purjepööled muutsid wiimist korda oma asendi ja purjel sõitis wäina. Waewalt jõuti pöörang lõpule wiia, kui meeskond ja ohwitserid tormasid kabuhirmus laewapärasse. Olgugi, et midagi veel ei juhtunud, aga kõiki waldas tunne, nagu midagi tulemas on. Mac-Roy tahtis selleks enesele laewaminas asendi wõtta, et laewa wäinas edasi juhtida, aga kapten haaras tal käigest kinni ja tõmbas tagasi.

„Jääge siia,“ ütles ta. „Laewateff pole enam kindel. — Wida see tähendab?“ küsis ta äkki. „Meie ei nihtu paigastfi.“

Mac-Roy naeratas.

„Meie kohtasime siin seitsemesõlmelise wooga, herra kapten,“ ütles ta. „Wõõn on täies hoos ja just siitkaudu woolab wesi alati laguunist wälja.“

Wõõn wältas umbes tund aega ja kogu selle aja kes-tes ei jõudnud „Byreneae“ oma enese pikkuje wõrragi edasi. Siis paisutas tuul purjesid ja laew hakkas edasi nihkuma.

„Ujuge päästepaatidesse,“ käsutas kapten Devonport. Ta ei jõudnud veel lõpetadagi, kui „Byreneae“ teki kestmise oja lendas õhku — otse purjedesse ja tafelwarki nagu suitsu- ja tulehammas. Oja teki jäi tafelwarki peatumata, oja kuktus merde. Pärassse kogund mehi päästis ainult see asjaolu, et tuul oli tagant. Mad tormasid paatide poole nagu meeleatud, kuid Mac-Roy külmawereline ja rahulik hääl jundis neid peatama.

„Mitte nii tormikalt“, ütles ta. „Kõik on veel täitfa korras. Olge hääd, laske teist keegi poisj alla.“

Tüürimees kadus walgustitruusel tüürivatta juurest, kuhu kapten Devonport kohe asemale ajus ja veel õigel ajal sai rattapidemeist kinni haarata, et laewa mitte woo meelwalda lasta sattuda.

„Teie wõtkte paatide juhtimine oma kätte,“ ütles ta Konighile. „Ja pidage üht neist päris laewa külge wastas. . . Wiimasel minutil kargan mina sinna sisse.“

Konigh kahtles silmapilgu, astus siis üle reilingi ja lastus paati. Paadid kaugenesid leekiwast laewast.

„Pöörake veel pool rumbi, herra kapten.“

Kapten Devonport wõpatas: ta arwas enese täitfa üksinda olewat laewale jäänd.

„On, on juba pool rumbi,“ wastas ta.

„Byreneae“ kestpaigas mäsšas määratu tulewõll, millest hoowas musta suitsu, mis tõusis üle mastide ja mattis nina-oja täitfa oma alla. Mac-Roy juhtis rahulikult laewa käänakurikast kanaali pidi, seistes tagumise masti taga sädemete ja tuktide eest warjus. Wäratseja leek lewis wähehaawal oma algkohast ja lähenes pärale. Kestmise masti purjed kerksid äkki õhku ja kadusid leekidesse. Kapten ja Mac-Roy teadsid, et esimised purjed veel töötawad, olgugi et neid ei paistnud.

„Kui aga kõik purjed enne ära ei põleks, kuni laguuni jõuame,“ hädaldas kapten.

„Do, meie jõuame veel juureparaselt laguuni,“ ütles Mac-Roy ujutlewal häälel. „Meil on veel küllalt aega. Aga kohe, kui laguuni jõuame, jääme laewa perituulde, teega juhime siis suitsu mujale ja takistame tulel pärassse ronimast.“

Tulekeel limpsas korra tagumise masti alumisi purjesid ja kadus. Ülewalt kuktus hõõguwaid nõõri-, puu- ja purjetükke. Kapten töötas palawliku kiirusega, loopides enese küljest tuletukke.

„Milline kurj on laewal,“ herra kapten.

„Nord—West—West.“

„Hoidke West—Nord—West.“

„Byreneae“ tegi rumb rumbi järele pikaldase faare ja pöördus allatuule. Kiindlal teadmisel, et veel on aega, arutas Mac-Roy sõidusihi määramist.

„Weel üks rumb, herra kapten.“

Olgugi, et puhus päratuul, kuumus oli nii suur, et kapten Devonport pidi kompassi waatama poolkörwalt, hoides kord ühe kord teise käega tüürivattast, et pühkida higit nõretawat nagu ja higititku hoiduda kompassifaksti langemast. Mac-Roy habe juba suitses. Kärjahaisu tundes waatas kapten erutatult wanamehe poole. Äkki pahwatasid tagumise masti purjed leegitjema, mis jundis mõlemaid tüüru tõmbama ja nagu kaitjema.

„Aga nüüd, herra kapten, wõtkte neli rumbi tuule poole ja andke otsejõht.“

Ülewalt kuktus nende pääle põlewaid nõõri ja purje tükke. Üks kapteni jalgade ette langend nõõriots ajas nii libedat suitsu, et ajas talle tugewa läkastufehoo pääle, kusjuures ta itkagi tüürivattast käest ei lastnud.

Wiimaks ometi jooksis „Byreneae“ madalikule, laewanina tõusis üles, ja laew jäi seisma. Nende pääle jadas kerge tõuke tõttu ülewalts nagu tulewihma. Laew hakkas jälle edasi liikuma ja tundus nüs tõuge, wiimati veel kolmas ning wiimane.

„Paremale poole,“ hõiskas Mac-Roy.

„Kas sai paremale poole?“ küsis ta kähku järele.

„Tüür ei tööta,“ kuulduz läbi tulepragina.

„Päris hästi. Laewapära pöördub allatuule.“ Mac-Roy waatas üle parda wette. „Behme walge liitw. Paremata ei saa soowidagi. Sumalik koht ta jaoks.“

Sel ajal, kui „Byreneae“ pöördus, paiskas laewapärasse mõllaw hoog suitsu ja tuul. Olles peaaegu minestufes lasi kapten Devonport tüürivatta lahti ja tuigerdas päästepaati lastuma kõe juure. Ta nägi siin Mac-Royd.

„Minge teie esimesena,“ käsits kapten haarates wanamehel õlast ja peaaegu wägisi upitas ta üle kaitjewõre. Suits ja leek oli nii hirmus, et ta ise läks ka kohe Mac-Roy kannul.

Mad lastufid seltsis kõi pidi alla ja hüppasid paati. Madrus paadininas lõikas ilma käsknootamata oma merimehe noaga kõe läbi. Sõudewalmis mõlad wajujsid korraga wette ja paat libises weepinnal edasi.

„Sumalik koht laewa jaoks, herra kapten,“ ütles Mac-Roy nagu omaette, waadates üledla tagasi.

„Jah, tõesti jumalik. Selle eest oleme teile tänu wõlgu,“ wastas kapten.

Kolm paati jõudis korallijaare walgele kaldale, kus footuspalmide tihnus paistis pooltõnuat pilliroost ütte ja paarükümmend erutatut mustanahalist, kes ükfiilmi wahtisid randatuluud leegitjemat imeelutat.

Paadid mükatasid wastu kallaft ja seesolijad astufid walgele rannaliiwale.

„Aga nüüd,“ ütles Mac-Roy, „pean waatama, kuidas ma Bitcairni tagasi jaan.“

(Lõpp)

Schang-hai — spekulantide linn

Vlad. Krõmovi reisiveste

Kõneldi Schang-haist.

Kõneldi sellest, et see rahvusvaheline linn ei ela mitte hiina säaduste järgi, vaid rahvusvaheliste. Iga isiku üle mõistetakse kohut tema konsuli juures süüaluse kodumaa säaduste põhjal. Kõneldi, et linn on viimaste aastate jooksul tublisti kasvand, on saand „idamaa Pariisiks“.

„Mulle meeldivad eriti Schang-hai linnavahid, indud,“ kõneles keegi kes sääli käind. „Pikad, sihvakad, üleni valges, tunnevad täitsa oma seisuse tähtsust. Kui ta oma kepikese tõstab, jääb kõik seisma, kõik nagu uinub . . . absoluutselt kõik.“

„Isegi seedimine,“ lisas üks kaaslastest naljatades.

* * *

Kaua ja ettevaatlikult hiilisime Wang-pu'd (Kiang-u) mööda. Selle kallastel asetub Schang-hai.

Wang pu valgub Jang-tse-kiang'i just selle jõesuu lähedal. Tundi neli ootasime veetõusu ja alles siis võisime pikka linna poole edasi liikuda. Kui palju vaeva nõuab Schang-haisse pääseda ja sellelegi vaatamata jääme umbes paar miili linnast eemal kesk Wang-pu jõge madalikule!

Oli juba pime, kui väikeselt aurupaadilt maale pääsime. Elektri tuled hõõgusid tihedas udus. Veebruar on Schang-hai kõige jahedam kuu, mõnikord isegi külmetab. Aga suvel valitseb põrgu kuumus.

„Ainult väljamaalastele“ on sadamas kahele pingile kirjutatud. Hiinlased, maa peremehed ei tohi sinna istuda.

Heledate tulede rida annab Euroopa ilme, aga see ei ulata kuigi kaugele.

Sadamas ootavad rikkhad. Nende välimus on otse hirmus. Jaapani rikkha on hiina ametivennaga võrreldes aristokraat. Häbi on sarnase inimese pärast. Häbi praeguseaja korra pärast, milles elavad sarnased inimesed. Viletsais räbalais, palja jalu, haisevad, ilma pääkateta. . . Harilikku juuksepatši asemel katab nende pääd ruga pikki robaseid karvu, mis põevad enamasti hirmsat piinatokitavat *plica polonica*¹⁾ tõbe ja ripnevad ühele poole pääd alla. Hobune on selle inimese kõrval palju suurtsugusem ja hoopis puhtam.

Linnavaht tõrjub rikshasid põlastava liigutusega, kartes neisse puutuda.

Purjus rikshasid ma ei näind; riksha on lihtsalt äärmine vaesuse kehastus, äärmine tänapäeva absurd.

Siinsamas kõrval, toredas ja päris euroopalises hotellis istuvad rasvased täissöönd inimesed jultund nägudega ja väljakutsuvate maneeridega. Need on Schang-hai spekulandid: kommissioneerid,

¹⁾ Juuste haigus, tekib mustusest, täidest ja mäda-haavadest, kusjuures juuksed kleepuvad ühte klompa.

suurkaupmehed, börsiherrad. Schang-hai on marodööride linn. Siinne rikkus on ülbe tüssamine ilma mingi kultuurilise aususe tundeta.

* * *

Kümned igasuguseid valuutasid: schang-hai dollarid, hong-kongi dollarid, singapuri dollarid, ameerika dollarid, hiina taelid, hõbelaaned, hiina hõberaha, meksika hõberaha, jaapani jenid, vene rublad ja kümneid teisi. See kõik muudab igapäev rahakursi, üks langeb väärtuselt, teine tõuseb ja kummalgi puhul täidavad need nuumatud isandad endi kukruid.

Börsil angeldajad, kõik raseeritud nägudega ja millegi pärast enamik neist punajukselisi, ratsutavad Nanking-bulvaaril. Väikesed mongooli hobused traavivad truiit asfaldisel teel, aga ratsanik seljas otsib kahele poole vaadates oma ohvrit. Tihti on näha teda silmapaistvuse mõttes püsti sadula jalgraudadel seismas ja sihhib nagu kotkas oma saaki.

Nad kauplevad valuutaga, sadandete kohalists aksiatega, — tõeliste ja olematutega — välismaade aksiatega, müüvad partiide viisi kaupu — tõelisi ja olematuid, müüvad mida iganes kätte juhtub; kui võõraid pole, siis üks-teiselegi omavahel.

Sarnast valuutade pudru ja sarnast kursi muutlikust nagu siin, pole kusalgil.

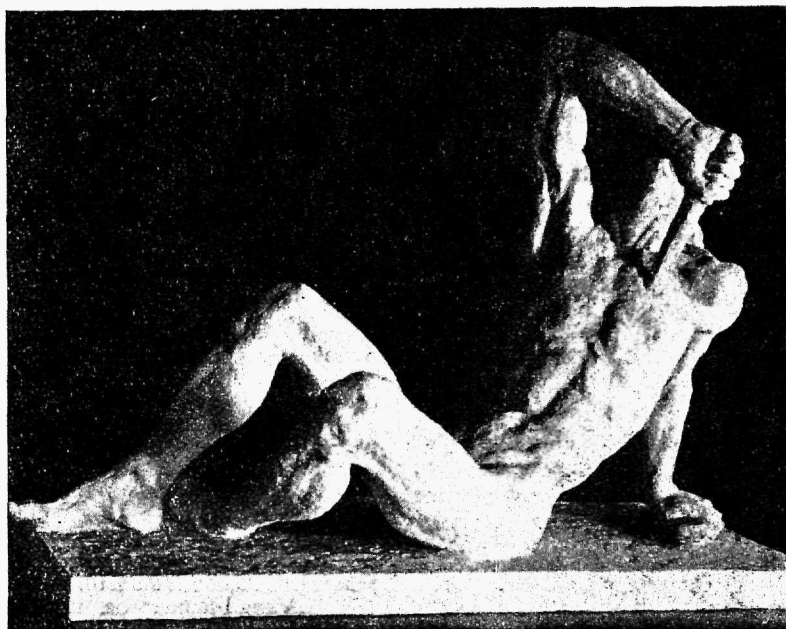
Hiina kurioosiks võiks pidada ta rahaüksust — meksika hõbedollar, tingimata Meksika rahapajast; kui see on hiinas valatud — hinnatakse mõni protsent odavamalt. Valerahasid on nii palju kui süda soovib, aga ega see kedagi kohuta.

Hiina kvartaalis oleva „Mandariinide aia“ vaht — vana mees, uuris kaua aega mu dollarilist, seda proovides hammastega ja visates vastu kivi, ennegu sellest tagasi andis. Ta vaatas meile kavalalt otsa, nagu tahes sellega märku anda, et teda, vana rebast, petta ei saa, kes tunneb peensusteni kõige loomutruimad võltsimised ja ise mõistab neist kõige hõlpsamini lahti saada.

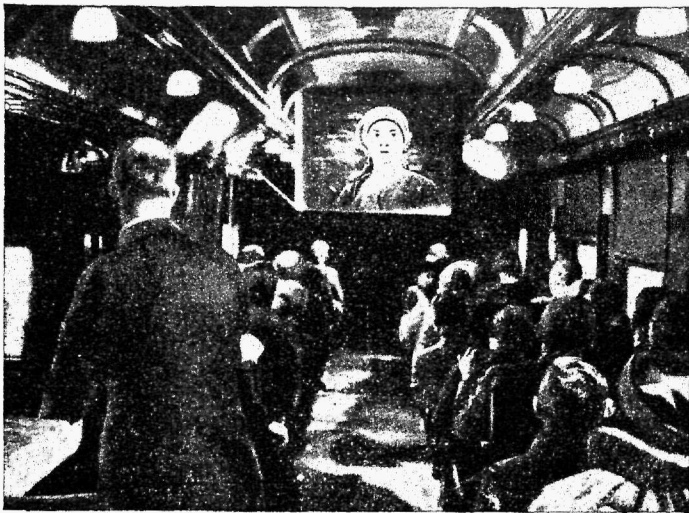
Iga mõistlik inimene on siin oopiumiga kaubelnud. Miks mitte! Singapuris võib osta naela oopiumi viie dollari eest, kuna Schang-hais on võimalus seda sajakuuekümne eest edasi müüa. See on isegi kasulikum meie laevasõidu kampaaniast „N. J. C.“, kes läind aastal sai ainult 284⁰/₀.

Hommik oli jahe ja linna kattis tihed udu, nagu Londonis, kuid mitte nii kollane. Rikkhad viisid meid kaldaäärt mööda Citysse —

Schang-hai sisemisse kindlusse, mida kunagi oldi ehitatud jaapani mererõõvlite vastu kaitseks. Kaldaäärel kandsid hiina kulid kivisüsi, need on

F. Sannamees: Skulptuur

Kino raudteerongis.

et pika maa reisijatele mõnusat ajaviidet pakkuda, on Amerika rongides kino-vagun sisseseatud.

samuti räbalates, poolnäljased nagu rikshadki. Omapärase oietega huljusid nad edasi ja tagasi. See oie sarnaneb umbes vene „dubiinushka“le. Neid kuli'sid liikusi tuhandeid. Kogu Hiinas arvatakse neid olevat sada miljoni, kui siia hulka arvata ainult kõige vaesemaid, kõige nadisemaid, nii õelda poolelajaid. Kujutagem endile ette, mis siis oleks, kui nad organiseeruksid ja tõuseksid ühel ilusal päeval kõik pahema jalaga: mis jääks siis kultuurist järele? Kahur enam ei kaitses. Seegi võiks tõusta pahema jalaga ja keelduks sinna laskmast, kuhu kästakse . . .

City's pole rikshagagi võimalust sõita, peab jala käima.

Tüübiline hiina turg. Kitsad risti-rästi tänavakesed, ainult poed, kerjajad, räpased lapsed . . . Kerjajad on äärmiselt värdjad, eriti üks väike seitsmekümne aastase vanaeide näoga tütarlaps. Ons ta kaheksa või kuuekümne aastane — mine võta kinni.

Kongfuutsiuse templis süüdati meie nimel — olgugi et me selleks soovi ei avaldand — ühe kuju ees hõbepaberid suitsuga ja nõuti selle toiminguga tasuks kuuskümmend senti. Cente nõuti ka veel meie aususe prooviks. „Siia tulevad kelmid ja tahavad Kongfuutsiust ennast tüsata,“ mõtles bonsa. Aga võib olla, et ta teadis, et ilmingimata oleme juba valerahasid saand ja tahes-tahtmata teda petame.

Poed hiina vana portsellaaniga, millel õrn-sinine maal ja samas rohkem heledama ja enam ilusama pildiga, mis esimesel pilgul paistab võltsitud olevat, — ainult esimesel pilgul. Hiinlased tunnevad oma portsellaani ja ja oskavad sellest lugu pidada. Endiste dünastiate kahvatu-sinised toonid hinnatakse eriti kõrgelt ja nendega suudab uhkustada isegi riksha.

Peenikesed hiina pärlid maksavad kolm dollarit tükk. Siin leidub nefriidist ja agaatist nuuspudelikesi — snuffbottles; Buddha ja Kuangi kujusid igast võimalikust materjalist; oopiumipiipe, mis on kõvasti keelatud, kuid seda enam otsitavad; väljaõmmelusi, pitse, eht rasket siidi, hiina pilte ja hieroglüüfe, kus pilt ei eraldu kirjast.

* * *

Ilusasti maalitud hieroglüüf ongi pilt, kõige ilusam pilt . . . Kusagil kõrbes leidub suur kivi ja kivi pääle on

maalitud ainult üks suur keeruline hieroglüüf, aga mida see hieroglüüf tähendab on arusaadav ainult ühele tuhandest, ja selle mõtte sügavus — ühele miljonist. Konfuutsius on selles hieroglüüfis väljendand sarnase mõtte sügava üteluse, mida ei saa tõlkida ühtegi võõraste keelde ega edasianda Euroopas tarvitavate pookstavidega. See märk sisaldab eneses terved kõited filosoofilisi targutuspilte veel palju muud, millest ühelgi valgeajuga filosoofi fil aimugi pole . . .

Nii mõtleb kollaste ajudega inimene ja tummas vaimustuses seisab selle kivi ees, kusjuures kogu kultuur ja Euroopa tsivilisatsioon paistab talle tühisena.

Trükimasin on hieroglüüfi labastand ja riisund talt selle sügava tähenduse. Hieroglüüfi peab ainult maalima ja igakord eriviisi, mis on olnud maalija meeleolust. Igaüks mahutab sellesse erilise individuaalsuse ja mõista suudab seda ainult kollane aju. Ja kui sellele kollase mõttetarga maalitud hieroglüüfile läheneb kunagi teine kollane inimene ja vaatleb seda märki, helisevad ta vaimukeeled unissoonis sama vaimuga, kes selle märgi kunagi on maalind; ta mõistab kõike seda mõtte sügavust, mis sinna pandud ja satub samasse meeleollu, milline oli selle maalijal . . .

Kas võib midagi sarnast saavutada labaste pookstavidega?!

* * *

Aga kõige tähelepandavam hiina City's on pitsid. Kümned poed kauplevad ainult pitsidega. Hiinlane ei saa elada ilma pitsideta, muidu poleks ju nii palju nendega kauplejaid. Siinsamas poes istuvad ka pitsideliikujad — suured meistrid, eht kunstnikud. Musta puusse või elevandi luusse lõiguvad nad terved muinasjutud. Kunstniku väljalõigatud pitsid võib väljendada peaaegu sedasama, mida kivi kõrbes. Sügav mõte ja ühtlasi silmale arusaadav ilu leidub selles imepärasel joonestikus, aga meid paneb imestama selle kombinatsioonide ootamatus. Ei saa kuidagi tabavalt aimata hiina märki: ta on lõpmatuseni imepärase, mida võib luua ainult kollane aju. Niisuguseid puule lõikujaid, arusaadav, ei ole mujal kusagil. Töö on peen ja hää, valmistatakse krosside eest.

Ma ostsin kõrge-vanaduse pitsi. Arkaat hoiab käes vile, millele maalitud „kõrge-vanaduse hieroglüüf“. Arkaat on umbes meie apostel, aga kahtlemata märksa vanemat iga, haritud, valdab teaduse saladusi. Ta näol mängleb ironia ilme. „Milleks sulle, surelik, kõrget vanadust? mis on sinu tühine vanadus võrreldes igavikuga . . . Miks sa seda tahad, meeletu, kui muis lihalikkustes hõlpsamini saavutad igasugu soovide täielise täideminematuse ja saad lõppeks aru, et õnn on ainult selleks, et mitte midagi soovida, et mitte millegi poole enam rühkida . . .“

Pitsideliikujate juures oleksin ma valmis olnud seisma kogu aja kuni auriku väljasõiduni.

(Lõpp)

Keda huvitab vaarao Tutenkhamen, Egüptuse, Assüüria, Babüloonia j. t. vanade rahvaste kõrge kultuur,

Kes tahab lähemalt tunda piiblis esinevate vanade, rahvaste ajalugu,

Neile on kohane „Odamehel“ ilmud rikkalikult illustreeritud raamat

Vana Idamaa

Sisu: Egüptus, Mesopotaamia, Assüüria, Babüloonia, Föniikia, Kaanan, (Palästiina), Iisrael, Persia.

„Vana Idamaa“ on ühtlasi määratud ajaloolugemikuks koolidele.

Hind 160 mk. Saadaval kõikidest rnkpl.

„Amor – mors“ ehk Esimene kord . . .

Joonistand Romulus Tiitus

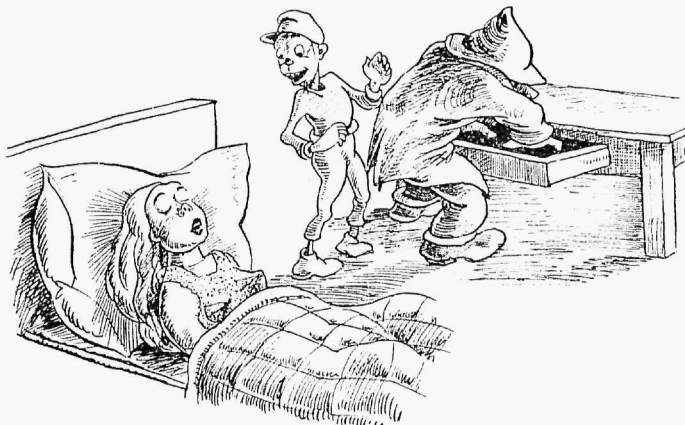
I

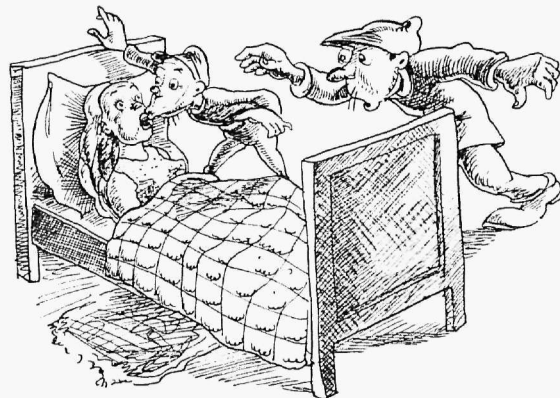
II

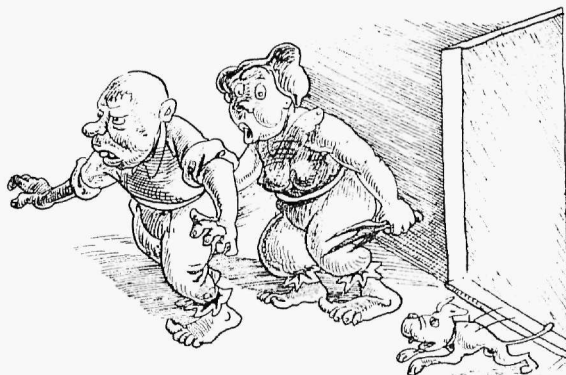
III

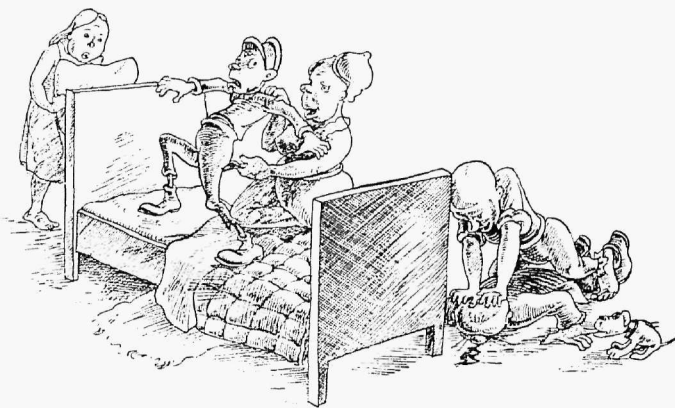
IV

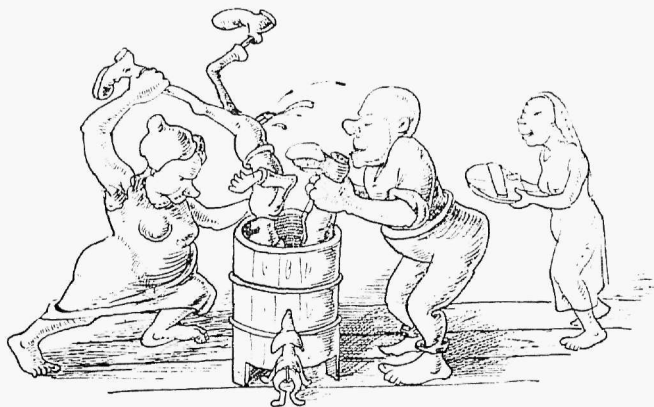
V

VI

VII

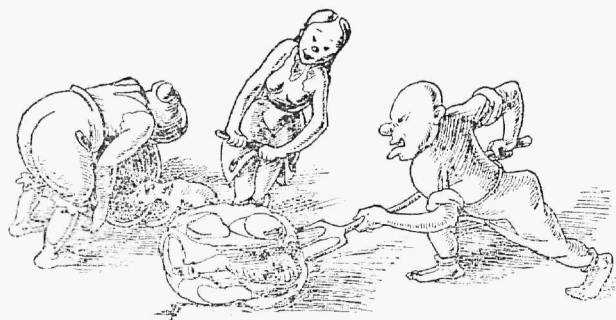

VIII

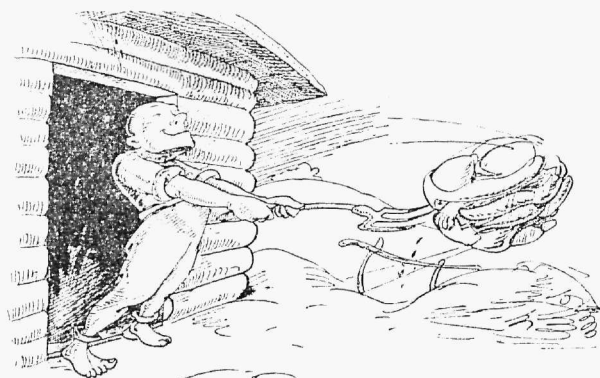

IX

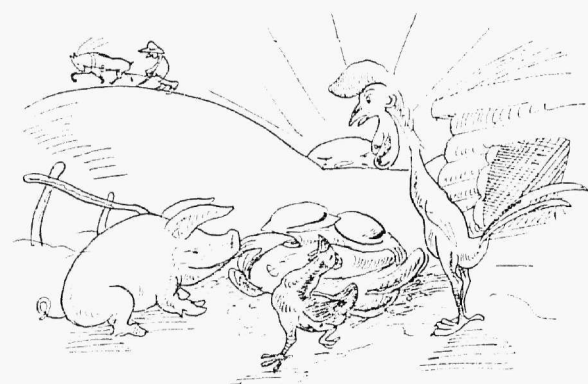
Hobuhüppe-ülesanne nr. 7

X

XI

XII

„ODAMEHE“ tellimishind 1926. aastal on endiselt

1/1	aastas (12 nrt)	— 400 mk.
3/4	„ (9 „)	— 350 „
1/2	„ (6 „)	— 220 „
1/4	„ (3 „)	— 115 „

Tellida võib igast nrst alates. Tellimised saata „ODAMEHE“ pääatallitusse Tartu, Gildi tän. 1. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid.

Käesoleva aasta tellijad, kellel numbrite arv täis ei ole, saavad 1926. a ilmuvatest nrst vastavalt lisa.

Vastutav toimetaja ja väljaandja Carl Sarap. — Trükitud H. Laakmanni trükikojas, Tartus.

Tartu Eesti Põlumeeste Seltsi näitustel 3 esimest auhinda.

E. Sattelberg'i kaalude töökoda

TARTUS, Lossi tän. 4

Valmistab deismaal- ja laua kaalusid tuntud hääduses

kind	mul	ses	ta	mu	hau	ma	müü
ai	ga	vai	a	tu	ri	am	vab
last	ni	sa	närt	ti	siin	nab	lõp
kaa	nus	sam	su	ta	sind	kas	bus
mi	sam	jad	ta	hu	ris	ses	lei
ko	sik	ra	mast	pär	sa	kur	ges
mal	kus	hab	u	tab	lein	gas	tu
ko	du	ka	tus	kün	nus	nõ	ja

Siin peitub salmikuid Aksel Kallase raamatust „Kui pisarad kõnelevad“. — Lahendajate nimed avadatakse järgmises numbris

Ristsõna-ülesande nr. 2 lahendus

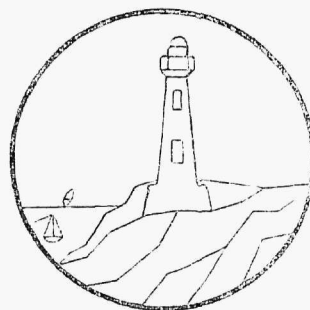
Ülevaalt alla. 1. Balk. 2. Uba. 3. Too. 4. Tork. 5. Rosenheim. 7. Teodoorik. 8. Tui. 9. Nii. 11. Lie. 13. Ilu. 14. Lay. 18. Ananas. 20. Zeeman. 21. Ilse. 22. Rei. 24. Nass. 29. Eie. 30. Elu.

Pahemalt paremale: 1 Burnett. 5. Raba. 6. Joot. 8. Tola. 10. Orel. 12. Usk. 13. Iil. 15. Koi. 16. Lia. 17. Nadu. 19. Yezo. 21. Ihne. 23. Leon. 25. Lea. 26. Leo. 27. Erk. 28. Sine. 30. Emis. 31. Email. 32. Plaks. 33. Sem. 34. Nun.

Õige lahenduse saatsid: S. Nõmme — Tartu; H. Kalms — N.-Jõesuu; A. Ligosson — Pärnu; Valentiin Pomm — Tartu; A. Tamm — Tartu; A. Möller — Tallinn; E. Lehtmets — Jõgeva; Hilda Nurm — Tallinn; Karl Buschmann — Valga; Hugo Breiberg — Koeru; M. Braun — Tallinn; Pärnu linna tööstusõpilaste kool; Arnold Kukkur — Tallinn.

10.000-lise raamatukogu omandas loositeel Karl Buschmann.

Piltülesande nr. 2 lahendus

Ringi sees olevaist õgvikuist osa kõrvaldades saame niisuguse pildi

Keemiateshas

Dr. chem. A. Stange %ü

Tallinn

TEHAS: Telliskivi t. 3 o/m. kõnetr. 27-58
KONTOR: Rataskaevu t. 6. „ 10-97

Puuvilja, marja ja likööri essentsid

Dekstriin - Gommeliin / Linnas ekstrakt / Citrovanilliin Kola / Tõrva-seep „Pixapo“ / Linnas-Eucal-Menthol kompleksid / Likööri siirupid / Äädika essents 80% / Pipar / Taime-liim „Robur“ tuubedes / Lõhnaõlid j. n. e.

Nõudke igal pool!

Koguge kapitaali

ja kindlustage endid mustapäevade vastu!
Iga kokkuhoitud mark pange hoiule.
Hoiul kasvab raha ajajooksul mitmekordseks ja aitab majanduslikku elu tõsta

Raha võtab hoiule

jooksvale arvele päeviti ja kuude viisi ning mitmesuguste tähtaegade pääle.
Hoiusummade eest maksetakse ajakohaseid protsente

Kolmas

Tartu Laenu-Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 8

Rirjastus A.-S.

„Varrak“

Tartus, Rüütli tän. 26, kõnetraat 3-20

Raamatukauplus, trüki- ja köitmiskoda

Soovitab

suures väljavalikus kooli- ja ilukirjandust. Kantseleidele ja asutustele kõige kasulikumu ostu ja trükitööde valmistamise koht

== Töö kiire ja maitserikas ==

Seltsidele ja raamatukogudele kõrge hinnalandus

VIRU PANK

— Rakveres, Pika ja Tallinna tän. nurgal, omas majas. —

Telefonid: Juhatus nr. 22. Üldine nr. 109.

Suurem kohalik rahaasutus.

Panga kapitalid Mk. 9.115.000.—

Võtab raha hoiule, annab laenusid, toimetab sissenõudmist vekslite ja teiste dokumentide järele, ostab väljamaaraha, kulda ja hõbedat, toimetab maksuta raha edasi-saatmist teistesse linnadesse ja kõiki muid pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja suuremates alevites.

Raha kodushoidmine ja kaasaskandmine on kardetav ja ei too mingit kasu, sellepärast

:: kõik vabad summad pankka hoiule. ::

Vannutatud maamõõtja

L. Jacobsenn

Maamõõdu-kultuuritehnika büroo Tartus

Lossi tän. nr. 1

võtab igasuguseid maamõõtmise, kaardi-valmistamise ja loodimise töid vastu.

J. Räsä klaveritehas

Tartus, Tiigi tän. 86, omas majas
Asut. 1892 a.

Piaaniinod

Kroonitud kõrgemate auhindadega sise- ja väljamaal

Kullasepa ja graveerimise töökoda

Tartus, Kūūtri tän. nr. 2

(enne Gildi tän. nr. 5)

Valmistab kõiksugu kullasepa ja graveerimise töid, eriti seltsi- ja koolimärke emaljeeritud ja ilma. Soovitan laulatussõrmuseid iseäranis odava hinnaga. Kõik tööd tehakse korralikult ja peenemaitseliselt võistlemata odava hinnaga

Kullasepp

Joh. Villmann

Ed. Veber'i

kummitemplite tööstus

Tartus, Vene tänav nr. 6

Joh. Sarap'i raamatukauplus

Rakveres, Pikk tän. 13 (end. Harju panga ruumides)

Korraldab ja varustab raamatukogusid kõigil müügil olevate eesti raamatutega korralikult ja häädelt tingimustel.

Lill & Hakkaja

Rohukaubaladud, keemia, kosmeetika ja
pharmatseutilised laboratooriumid

Lill & Hakkaja

Peterburi tän. nr. 6

Tartus

//

Tartus

Rüütli tän. nr. 10

Soovitame suures väljavalikus:

I. Majapidamisained:

Äädika hape 80%
Kaneel
Kardemon
Sarepta sinep
Vanilje
Kaiser-Borax
Likööride-essentsid
Metall-puhastus-
abinõu jne.

II. Parfümeeriad:

Eau de Cologne
dupl. ja lillelõh-
naline
Odöörid oma- ja
väljamaa vabri-
kutest
Männi-lõhnavesi
jne.

III. Kosmeetika ained:

Kreemid käte ja näo
jaoks, tedretähtede
vastu
Juukse veed, juuste
ravitsemiseks
Tualett-seebid
Juukse-õlid
Odontind-hamba-
kreem
Perborat-hamba-
pulber
jne.

IV. Arstimisvahendid:

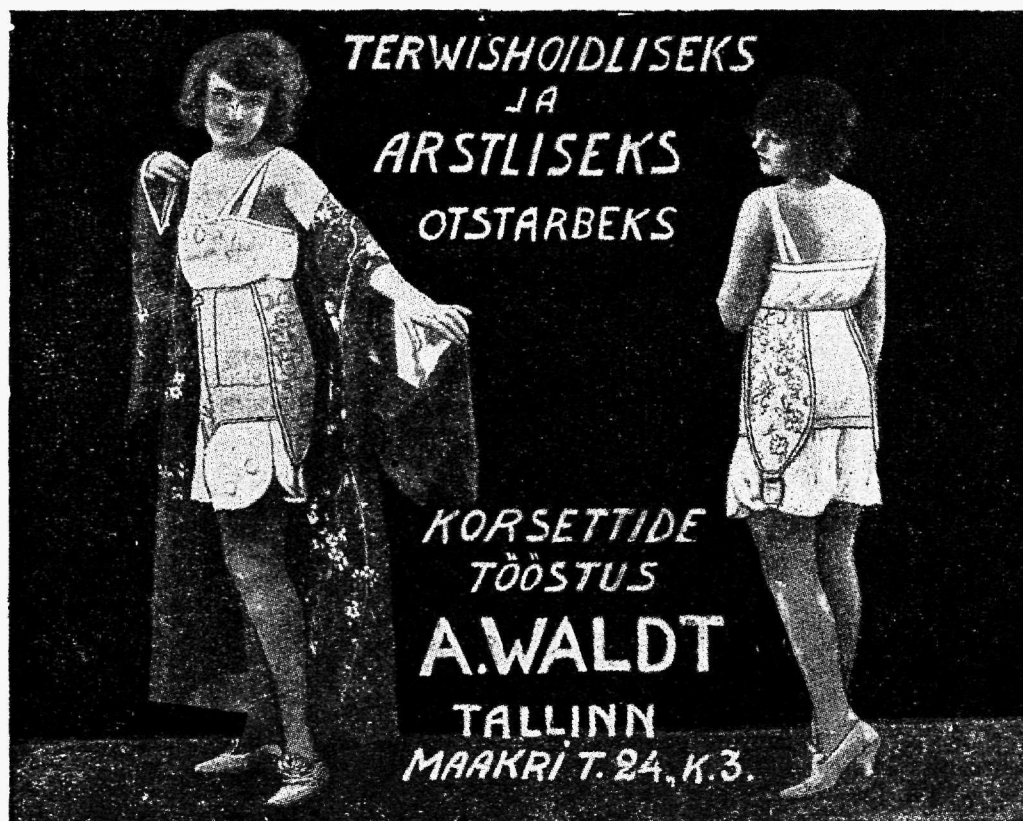
Ruatinktuur
Hamba-
Reumatismuse-
Konnasilma-
Venituse-
Looma-
Männiekstrakt van-
nide jaoks
jne.

rohud

V. Mitmesugused:

Plekkide väljavõt-
mise vedelik
Saapakreemid
Masinaõli
Kummi arabic. sulat.
Hambaharjad, orgid
Syndetikon
Riidevärvid
jne.

Pääle selle maniküür-kastid, fotograafia aparaadid, kodu-apteegid,
kummi- ja klaaskaubad jne. jne.

TERWISHOIDLISEKS
JA
ARSTLISEKS
OTSTARBEKS

KORSETTIDE
TÖÖSTUS
A. WALDT
TALLINN
MAAKRI T. 24, K. 3.

TALLINNA WIILI WABRIK

Asutatud 1873. a TALLINN, WANA POSTI TÄN · Nr.11 · TEL · 12-78

Telegr. aadr.:
TRUST—TALLINN

Tallinna viilivabrik on ainuke täielik ja uute tehniliste abinõudega töötav viilitööstus Eestis. Ladus on meil alati suur väljavalik igasuguseid

oma- ja väljamaa viile ja raspleid

Päale selle on meil ladus alati saadaval: Rootsi smürgelkäin, Smürgelpulbrit, Rootsi ja Inglise gatter-, kreis-, metsa- ja muid saagisid, Rootsi (E. J. Berg Eskilstun) hõövliraudu, puupeitleid, tange, habemenuge, kingsepa nuge, viilipäid, puust ja papist, spiraal- ja koonu puure j. n. e.

Säälsamas vanade viilide ja rasplite ülesraiumine või vahetamine valmis ümberraiumute vastu.

„ODAMEHE“ KOOLIKIRJANDUS JA ÕPPEVAHENDID

Eesti keel ja kirjandus

- O. Loorits: **Eesti keele grammatika**. Sisu: Häälik-õpetus. Vormiõpetus. Tuletusõpetus. Lauseõpetus. Tabelid. Lisa. — 2+XII+176 lhk. H. 250.—
- O. Loorits: **Eesti keele kooligrammatika**. I: Etü-moloogia. Ilmumas.
- O. Loorits: **Eesti keele kooligrammatika**. II: Süntaks. H. 90
- O. Loorits: **Eesti kirjakeele tabelid** kokkukõlas E. Õigekeels. Sõnar. II trükiga. Käsiraamat. H. 50
- J. Jõgever: **Eesti keele grammatika**. I aasta: Sõnade muutmise õpetus. H. 60.—, II aasta: Muutelõpud. H. 60.—, III a.: Süntaks. H. 75.—
- J. Kuulberg: **Laste sõber**. Aabits ja lugemik. Mitmevärvil. kivitruki piltidega. H. 100.—. Üldiselt kõige paremaks tunnustatud alglugemik kooliõpetele.
- J. Kuulberg ja E. Martinson: **Õigekirja seinatabelid** I—XVI, VIII—XXI, XXIV. Hind à 60.—, papil à 100.—. Ilmuv. süg. 1925. tabelid: XVII, XXII, XXIII.
- O. Loorits: **Astmevaheldus**. Kolmev. seinatab. Ilmumas.
- J. Aavik ja A. Kivikas: **Keelelised harjutused kooliõpetele**. Ilmub.
- Fr. Puusepp: **Keelelised harjutused õigekirja õppimiseks**. H. 120.—
- Fr. Tuglas: **Eesti uue ilukirjandus**. Hind 75.— ja 60.—.

Võõrad ja vanad keeled

- Kemmerling-Kikas: **Ladina keele õpiraamat** kesk-kooliõpetele 3-s jaos. I jagu: Lugemik. H. 120.—, II j.: Grammatika. H. 120.—, III j.: Sõnastik. H. 50.—.
- F. H. Burnett: **Little Lord Fauntleroy** (Väike lord). Piltide ja ingl.-eesti sõnastikuga. H. 160.—
- Arnold-Forster: **Stories From English History**. Sõnastikuga. H. 120.—

Ajalugu

- M. Aul: **Vana Idamaa**. Krestomaa. Piltidega. H. 160.—
- Prof. A. M. Tallgren j. t.: **Saaremaa ja Muhu muinasjäänused** Piltidega ja kaartidega. H. 300.—
- Prof. A. M. Tallgren j. t.: **Eesti kinnismuistised**. Piltidega ja kaartidega. Ilmumas.
- Prof. A. M. Tallgren: **Euroopa muinasaeg**. Ilmumas.

Matemaatika

- F. V. Mikkelsaar: **Geomeetria algkooliõpetele**. I osa: 60.—, II osa: 75.—, III osa: 90.—
- F. V. Mikkelsaar: **Geomeetria alg- ja täienduskooliõpetele**. Kordamis- ning täienduskursus VI, VII ja VIII õppeaastale. H. 120.—
- J. Koppel: **Ülesannete kogu**. H. 120.—
- J. Koppel: **Metoodiline matemaatika õpiraamat**. H. 40.—

Loodusõpetus

- Bekker-Audova: **Pühajärv**. Piltidega ja mitmevärvil. kaartidega. H. 160.—
- H. Bekker: **Paeseina profiil Martsal**. P.-Eesti geoloogiline ülevaade. H. 20.—
- H. Bekker: **Pühajärve taimeühingud**. H. 5.—
- A. Audova: **Järve taimed**. Piltidega. H. 30.—

Usuõpetus

- J. Järve: **Väike katekismus kooliõpetele**. H. 65.—
- J. Järve: **Väike kirikulugu kooliõpetele**. Ilmumas.
- Esteetika, Pedagoogika, Muusika jne.**
- E. Meumann: **Esteetika süsteem**. H. 160.—
- W. A. Lay: **Eksperimentaalne pedagoogika**. H. 180.—
- J. Aavik: **Laste laulud**. Viisid aabits-lugemiku „Laste sõbra“ sõnadele. Ilmumas.
- E. de Amicis: **Süda**. Raamat noorusele. Parima noorsooraamatuna kohasem lugemiseks klassis. Piltidega. I pool: H. 160.—, II p.: H. 160.—